

Praca oryginalna
Original paper

Piotr Tomasz Arkuszewski¹, Ewa Meissner², Małgorzata Zielińska³, Piotr Hadrowicz⁴

Trudności opiniodawcze związane z ciężkimi obrażeniami części twarzowej i mózgowej czaszki powstałymi w wyniku uderzenia pięścią

Difficulties involved in the formulation of forensic opinions in cases of severe injuries to the facial and cerebral parts of the skull due to punching

¹Zakład Chirurgii Doświadczalnej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, Polska

²Zakład Medycyny Sądowej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, Polska

³Klinika Neurologii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, Polska

⁴Oddział Otolaryngologii i Onkologii Laryngologicznej Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego im. Najświętszej Maryi Panny w Częstochowie, Polska

¹Department of Experimental Surgery, Medical University of Lodz, Poland

²Department of Forensic Medicine, Medical University of Lodz, Poland

³Department of Neurology, Medical University of Lodz, Poland

⁴Department of Otolaryngology and Laryngological Oncology, Blessed Virgin Mary Provincial Specialist Hospital in Częstochowa, Poland

Streszczenie

Cel pracy: Porównanie charakteru obrażeń części twarzowej i mózgowej czaszki skutkujących zgonem lub ciężkim uszczerbkiem na zdrowiu, powstałych w wyniku uderzania pięścią w część twarzową czaszki. Ocena i konfrontacja obu grup w zakresie ostatecznej prawno-karnej kwalifikacji czynu. Analiza uzasadnień wyroków sądów pod kątem strony podmiotowej czynu zabronionego. Próba zweryfikowania hipotezy zakładającej możliwość spowodowania zgonu albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu przez jedno uderzenie pięścią w część twarzową czaszki.

Materiał i metody: Prawomocne orzeczenia Wydziałów Karnych Sądów Powszechnych dotyczące sytuacji, w których przyczynę zgonu lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu stanowiły obrażenia części twarzowej i mózgowej czaszki powstałe wyłącznie od uderzania pięścią w część twarzową czaszki. Ocena poszczególnych przypadków w obrębie każdej z grup pod kątem podobieństw i różnic. Analiza porównawcza obu grup.

Wyniki: W przypadkach obrażeń części twarzowej czaszki przyczynę zgonu stanowiło uduszenie gwałtowne w przebiegu aspiracji krwi do dróg oddechowych, jednak prawno-karna kwalifikacja działania sprawców w tych przypadkach była zróżnicowana. W jednej sytuacji śmierć była wynikiem obrażeń części mózgowej czaszki, które niezwykle rzadko występują jako następstwo uderzenia pięścią w część twarzową czaszki. Ciężki uszczerbek na zdrowiu spowodowany był utratą widzenia w oku, zwykle wskutek pęknięcia gałki ocznej.

Wnioski: Pomimo zbliżonych okoliczności urazu inny mechanizm odpowiadał za doprowadzenie do zgonu, a inny za spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Za spowodowanie najpoważniejszych skutków (śmierć i ciężki uszczerbek na zdrowiu) w ani jednym przypadku nie odpowiadało takie samo obrażenie. Jedno uderzenie pięścią w część twarzową czaszki może doprowadzić zarówno do śmierci, jak i do ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Prawno-karna ocena uderzania pięścią w twarz może być bardzo zróżnicowana.

Słowa kluczowe: część twarzowa czaszki, nos, oko, uderzenie.

Abstract

Aim: Comparison of injuries to the facial and cerebral parts of the skull causing death and grievous bodily harm, resulting solely from punches to the facial area of the skull. Assessment and confrontation of both groups in terms of the final criminal-legal classification of the perpetrator's acts. Review of reasons for court judgements with a focus on the subjective elements of the prohibited act. Attempt to verify the hypothesis assuming that death or grievous bodily harm can be caused by a single punch to the facial part of the skull.

Material and methods: Final judgements passed by criminal divisions of common courts of law in cases where death or grievous bodily harm was caused by injuries to the facial and cerebral parts of the skull resulting solely from punches to the facial area of the skull. Assessment of individual cases within each group to determine similarities and differences. Comparative analysis of both groups.

Results: The cause of death in cases involving injuries to the facial part of the skull was rapid suffocation following blood aspiration into the respiratory tract. However, the criminal-legal classification of the perpetrators' actions in these cases was varied. In one case, death resulted from injuries to the cerebral part of the skull, which are extremely rare as a result of a punch to the facial area within the skull. Grievous bodily harm was due to the loss of vision in the eye, typically due to eyeball rupture.

Conclusions: Even though the circumstances of the injuries were similar, different mechanisms were responsible for causing death and grievous bodily harm in the victims. The most severe consequences (death and grievous bodily harm) were not caused by injuries of the same type in any of the cases studied. A single punch to the facial part of the skull may be enough to lead to either grievous bodily harm or death, but the criminal-legal assessment of punching to the face can vary greatly.

Key words: facial part of the skull, nose, eye, punch.

Introduction

Injuries to the facial part of the skull, including the face, which involve only the integuments or soft tissues and constitute – at most – mild impairment to health within the meaning of the Polish Penal Code (PPC) [1] are frequently encountered in daily medical (both forensic and clinical) practice. The terms *facial part of the skull* and *face* are not equivalent. The facial part of the skull is the most anteriorly prominent section of the head, forming its frontal wall. Seen from the front, it is oval in shape, bordered at the top by the hairline and at the bottom by the mentocervical curve. These two lines, converging posteriorly, join at ear level and thus delimit the facial part of the skull at the rear. The face, on the other hand, is the area of the facial skull extending below the eyebrow line [2].

Blows delivered to the facial part of the skull (e.g. by punching, head butting) are examples of mechanical injury. At the same time, they represent a common act of violence which usually aims to cause harm to the person attacked or – in certain circumstances – involves the victim of an attack warding

Wstęp

Obrażenia części twarzowej czaszki, w tym twarzy, dotyczące jedynie powłok lub tkanek miękkich i stanowiące co najwyżej lekki uszczerbek na zdrowiu w rozumieniu obowiązującego w Polsce Kodeksu karnego (k.k.) [1] są uszkodzeniami ciała często spotykanymi w codziennej praktyce lekarskiej – zarówno medyczno-sądowej, jak i klinicznej. Znaczenia pojęć *część twarzowa czaszki* i *twarz* nie są tożsame. Część twarzowa czaszki to najbardziej wysunięta do przodu część głowy, jej przednia ściana od góry ograniczona linią włosów, u dołu fałdem bródkowo-szyjnym. Obie te linie zbiegając się ku tyłowi, łączą się na wysokości uszu i ograniczają od tyłu część twarzową czaszki, która ma kształt owalny. Twarz to część głowy poniżej linii brwi [2].

Uderzenie pięścią albo głową w część twarzową czaszki jest często przyczyną urazu mechanicznego i jednocześnie powszechnym aktem przemocy, którego celem jest wyrządzenie krzywdy osobie napadniętej albo – w pewnych okolicznościach

off the assailant. Injuries arising from such trauma and their consequences may involve the soft tissues (haemorrhaging, oedema, epidermal abrasions, minor lacerations) or take the form of tooth and bone fractures. They can also include severe health effects such as major skeletal deformities, extensive disfiguring scars, unilateral or bilateral vision loss, or neuroinfection – both immediately after the trauma and in a more distant period. Injuries to the facial part of the skull rarely cause serious effects such as grievous bodily harm within the meaning of the Polish Penal Code, and lead to death only in highly extraordinary circumstances. It is more common for the victim to fall after being punched to the facial part of the skull, and hit the head against a hard surface, which results in severe craniocerebral injuries. In view of the above, the authors of this paper decided to take a closer look at injuries to the facial part of the skull leading to death or grievous bodily harm which were caused solely and directly by punches delivered to the victim's face.

Aim of the study

The aim of the study is to compare the nature of injuries to the facial and cerebral parts of the skull (including their type, extent and location within the head) causing death and grievous bodily harm (in non-fatal cases). The focus of the study is on injuries arising solely and directly from punches delivered to the victims' facial part of the skull. The analysis was performed on the basis of final judgements passed by criminal divisions of common courts of law in Poland. In addition, both groups were evaluated and compared in terms of the final criminal-legal classification of the acts resulting in the injuries. Furthermore, based on the cases analysed, an attempt was made to verify the hypothesis about the possibility of causing death and grievous bodily harm (in surviving victims) by delivering a single punch to the facial part of the skull. The reasons for court judgements were also reviewed to determine the subjective elements of the act alleged against the accused (i.e. committed with intent or unintentionally) with regard to punching victims on the facial part of the skull. Such aspects may be relevant in situations where, after sustaining such injuries, victims suffered at most mild impairment to health within the meaning of the PPC, but when seeking a revision of the legal classification of the act and the

– odparcie ataku ze strony napastnika. Skutkiem tego mogą być uszkodzenia tkanek miękkich (podbiegnięcia krwawe, obrzęki, otarcia naskórka, niewielkie rany), jak również złamania zębów i kości. Może też dojść do znacznych zniekształceń szkieletu kostnego, rozległych i szpecących blizn, jedno- bądź obustronnej utraty widzenia albo neuroinfekcji – zarówno bezpośrednio po urazie, jak i w okresie późniejszym. Obrażenia części twarzowej czaszki rzadko powodują ciężki uszczerbek na zdrowiu w rozumieniu k.k. Tylko w bardzo szczególnych sytuacjach obrażenia te powodują zgon. Po uderzeniu ofiara może upaść i w następstwie uderzenia głową o twardy przedmiot powstaną ciężkie obrażenia czaszkowo-mózgowe. W związku z powyższym autorzy publikacji postanowili przyjrzeć się dokładniej obrażeniom części twarzowej czaszki prowadzącym do zgonu albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu.

Cel pracy

Celem pracy było porównanie charakteru obrażeń części twarzowej i mózgowej czaszki (z uwzględnieniem ich rodzaju, rozległości i lokalizacji w obrębie głowy) stanowiących przyczynę zgonu oraz ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, a powstałych wyłącznie i bezpośrednio od uderzania pięścią w część twarzową czaszki. Analiza została przeprowadzona na podstawie ostatecznych orzeczeń Wydziałów Karnych Sądów Powszechnych. Obie grupy zostały ocenione i skonfrontowane pod kątem ostatecznej prawno-karnej kwalifikacji czynu. Podjęto też próbę zweryfikowania hipotezy zakładającej możliwość spowodowania zgonu lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu przez obrażenia powstałe od jednego uderzenia pięścią w część twarzową czaszki. Uzasadnienia wyroków były także zgłębiane pod kątem wykazania strony podmiotowej czynu zarzucanego oskarżonemu (umyślność bądź nieumyślność) w odniesieniu do uderzania pięścią w część twarzową czaszki. Rozważania takie mogą mieć znaczenie w sytuacjach, gdy po urazie ofiara doznała co najwyżej lekkiego uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu k.k., ale dążąc do zmiany kwalifikacji prawnej czynu i objęcia go ściganiem przez Prokuratora, może przyrównywać swój przypadek do poddanych już ocenie Sądów zdarzeń analizowanych w niniejszej publikacji. Mogłoby to powodować konieczność

initiation of criminal prosecution by the prosecutor, they may compare their cases to the incidents already reviewed by courts which are analysed in this publication. This might require expert witnesses to settle the issues raised in such cases by the injured parties with respect to the possible consequences of punches, i.e. attempt to cause a specific effect or exposure to the immediate danger of its occurrence.

Material and methods

The study material consisted of 13 final second-instance judgements passed by criminal divisions of common courts of law, complete with reasons for judgement, involving incidents in which the victim:

- died as a result of injuries to the facial or cerebral part of the skull caused solely and directly by punches delivered to the facial part of the skull (six cases),
- suffered injuries to the facial or cerebral part of the skull as a result of being punched in the face, which constituted grievous bodily harm within the meaning of the PPC, but survived their injuries (seven cases).

The court judgements for analysis were selected from the body of judicial decisions available on a dedicated website for judgements by Polish common courts of law (<https://orzeczenia.ms.gov.pl>), though in some cases only judgements passed by courts of first instance were available, so judicial decisions issued by courts of appeal were obtained directly from the criminal divisions of the respective courts. The judgements selected for analysis concerned situations in which the victim was, according to the available description, punched *to the head*, *to the face* or *to the facial part of the skull*, then fell down or not, and death or grievous bodily harm was caused by injuries to the facial part of the skull or their consequences. The analysis also included a single case in which the victim died from craniocerebral injuries, but it was ascertained that despite the victim's falling down the fatal injuries arose solely from one of the two punches delivered by the perpetrator to the facial part of the victim's skull. On the other hand, the analysis excluded all incidents in which, according to the description, the perpetrator hit the victim not only on *the face* or *the facial part of the skull*, but also on *the head*, and the victim suffered craniocerebral injuries, possibly also accompanied by injuries to the

rozstrzygnięcia przez biegłych kwestii podnoszonych w takich właśnie przypadkach przez pokrzywdzonych a dotyczących możliwych następstw uderzeń pięścią, czyli usiłowania spowodowania określonego skutku albo narażenia na bezpośrednie niebezpieczeństwo.

Material i metody

Badanie przeprowadzono na podstawie 13 drugoinstancyjnych, prawomocnych wyroków Wydziałów Karnych Sądów Powszechnych wraz z uzasadnieniami, wydanych w przypadku, gdy osoba pokrzywdzona:

- zmarła w wyniku obrażeń części twarzowej albo mózgowej czaszki, powstałych tylko i bezpośrednio od uderzania pięścią w część twarzową czaszki (6 przypadków),
- doznała w następstwie uderzania pięścią w twarz obrażeń części twarzowej albo mózgowej czaszki stanowiących ciężki uszczerbek na zdrowiu w rozumieniu k.k., ale nie zmarła w wyniku doznanych obrażeń (7 przypadków).

Orzeczenia zostały wytypowane spośród wyroków opublikowanych w Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych (<https://orzeczenia.ms.gov.pl>), przy czym w części przypadków dostępne były jedynie orzeczenia Sądów I instancji i dlatego wyroki wydane po apelacjach zostały pozyskane bezpośrednio z wydających je Wydziałów Karnych. Wybrane zostały orzeczenia dotyczące sytuacji, gdy pokrzywdzony był według opisu uderzany pięścią *w głowę*, *w twarz* albo *część twarzową czaszki*, następnie upadł bądź nie, a przyczynę zgonu lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu stanowiły obrażenia części twarzowej czaszki lub ich następstwa. Przeanalizowano także przypadek, w którym zgon był wynikiem obrażeń czaszkowo-mózgowych, jednak pomimo upadku pokrzywdzonego ustalono, że śmiertelne obrażenia były następstwem jednego z dwóch uderzeń pięścią w część twarzową czaszki. Pominięte zostały natomiast zdarzenia, w których według opisu uderzano nie tylko *w twarz* bądź *część twarzową czaszki*, ale również *w głowę*, zaś pokrzywdzony doznał obrażeń czaszkowo-mózgowych, którym ewentualnie towarzyszyły obrażenia części twarzowej czaszki. Nie zostały wzięte pod uwagę powszechnie spotykane sytuacje, gdy osoba uderzona w głowę upadła, uderzając głową o twar-

facial part of the skull. The commonly encountered situations whereby a person, after being hit on the head, fell down striking their head against a hard surface and died of craniocerebral injuries were likewise excluded from the analysis. All cases involving blows delivered to the facial part of the skull with any hand-held implement were also rejected. Of the incidents in which the victims suffered another injury (such as kicking or hitting with an implement held in the hand), only the situations where such an additional injury did not involve the head were taken into account. Key medical data for the study were extracted from the descriptions of acts perpetrated by the accused, and from the courts' reasons for judgement.

To facilitate the analysis of the study material, it was divided into two groups indicated above, and the results were presented in a tabulated form. Individual cases within each group were discussed in terms of their similarities and differences, with an emphasis on the criminal-legal classification.

Results

The two groups were shown to be radically different in terms of medical outcomes accounting for death and grievous bodily harm (Table I, II). In the majority of cases (five), death resulted from rapid suffocation caused by the aspiration of blood (from fractures and wounds) into the airways. However, in one case death was not due to craniofacial injuries but an extremely rare cause – a fracture of the right transverse process of the atlas with damage to the right vertebral artery running in this vertebral canal, leading to subarachnoid haematoma at the cerebral base along with penetration of blood into the cerebral ventricles. In contrast, in all the seven cases in which the victims survived the assault grievous bodily harm – depending on the condition of the other eye – had the form of another severe disability (six cases) and deprivation of sight (one case). In six cases, the loss of vision was caused by a rupture of the eyeball. In one case, it was due to complications from injuries involving other structures, such as orbital floor fractures with retrobulbar haematoma causing compression and eventually leading to the atrophy of the optic nerve.

Some of the injuries were present in both groups. These were primarily injuries involving the integuments of the facial part of the skull, found in five of

dy przedmiot i zmarła wskutek obrażeń czaszko-mózgowych. Odrzucone zostały także wszelkie przypadki uderzeń zadawanych w część twarzową czaszki jakimkolwiek trzymanym w ręce narzędziem. W przypadkach gdy pokrzywdzeni doznali innego urazu – takiego jak kopanie lub uderzanie trzymanym w ręce narzędziem, pod uwagę wzięto jedynie sytuacje, w których dodatkowy uraz nie dotyczył głowy. Dane medyczne kluczowe dla pracy zostały pozyskane z opisów działania oskarżonych i obrażeń oraz z uzasadnień wyroków.

W celu opracowania zebranego materiału został on podzielony na dwie grupy i posłużono się zapisem tabelarycznym wyników. Poszczególne przypadki w obrębie każdej z grup omówiono pod kątem podobieństw i różnic, ze zwróceniem uwagi na kwalifikację prawno-karną.

Wyniki

Obie grupy okazały się całkowicie odmienne pod kątem skutków medycznych stanowiących przyczynę zgonu i ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (Tabela I, II). Zgon w większości przypadków (5) był wynikiem uduszenia gwałtownego spowodowanego aspiracją krwi (pochodzącej ze złamań i ran) do dróg oddechowych, natomiast w jednym nastąpił nie wskutek obrażeń dotyczących części twarzowej czaszki, lecz z powodu niezwykle rzadko spotykanej przyczyny – złamania prawego wyrostka poprzecznego kręgu szczytowego z uszkodzeniem przebiegającej w kanale tego kręgu prawej tętnicy kręgowej, prowadzącego do powstania krwaka podpajęczynówkowego na podstawie mózgowia, z przedostaniem się krwi do komór mózgu. We wszystkich 7 przypadkach nie śmiertelnych ciężki uszczerbek na zdrowiu miał postać – w zależności od stanu drugiego oka – innego ciężkiego kalectwa (6 przypadków) oraz pozbawienia człowieka wzroku (jeden przypadek). W sześciu przypadkach utrata widzenia była spowodowana pęknięciem gałki ocznej, w jednym była następstwem powikłań obrażeń dotyczących innych struktur – złamania kości dna oczodołu z krwakiem zagałkowym powodującym ucisk, a ostatecznie obumarciu nerwu wzrokowego.

Niektóre z obrażeń powtarzały się w obu grupach. Były to przede wszystkim obrażenia powłok części twarzowej czaszki obecne w 5 na 6 przypadków śmiertelnych i w 5 na 7 w drugiej grupie, w której

Tabela 1. Orzeczenia dotyczące sytuacji, w których śmierć pokrzywdzonego była wynikiem doznanych przez niego obrażeń części twarzowej czaszki albo czaszkowo-mózgowych, które były wyłącznie wynikiem uderzenia pięścią w część twarzową czaszki /
 Table 1. Court judgements pertaining to situations where the victim's death was due to injuries sustained to the facial part of the skull or craniocerebral injuries which resulted solely from punching to the facial part of the skull

Lp / No.	Sposób działania sprawcy bądź pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażenia ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/ Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
I [3]	Wielokrotne uderzenia pięścią w twarz i głowę/ Repeated punches to the face and head	Rany tłuczone w obrębie jamy ustnej, nosa, obu oczodołów i łuku brwiowego oraz złamanie żuchwy, co spowodowało masywne krwawienie do jamy ustnej i górnych dróg oddechowych, a następnie doszło do zachłyśnięcia się krwią przez pokrzywdzonego i śmierci/ Contused wounds involving the oral cavity, nose, both orbits and supraorbital ridge together with mandibular fracture caused massive bleeding into the oral cavity and upper respiratory tract; as a result of massive bleeding, the victim choked on blood, which led to death	Art. 156 § 1 pkt 2 i § 3 k.k. (choroba realnie zagrażająca życiu) – zdaniem Prokuratury, Art. 156 § 3 k.k. (choroba realnie zagrażająca życiu) – w ocenie Sądu Okręgowego/Art. 156 § 1(2) and § 3 of the PPC (a life-threatening illness) – in the opinion of the Prosecutor's Office, Art. 156 § 3 of the PPC (a life-threatening illness) – in the opinion of the District Court	Częściowa zmiana zaskarżonego wyroku – uznanie oskarżonego winnym popełnienia czynu z art. 157 § 1 k.k. (naruszenie czynności narządu żucia na okres trwający dłużej niż 7 dni) w zbiegu z art. 155 k.k. oraz obniżenie orzeczonej kary pozbawienia wolności/Partial revision of the judgement under appeal – the accused was found guilty of committing an act under Art. 157 § 1 of the PPC (impairment of the functioning of the masticatory system for a period of more than 7 days) concurrently with Art. 155 of the PPC, and the imposed penalty of imprisonment was reduced (...) oskarżony bijąc wielokrotnie swojego brata ze średnią i dużą siłą pięścią w głowę i twarz i do tego upojonego alkoholem leżącego na plecach pokrzywdzonego, przewidywał spowodowanie średnich obrażeń ciała, w tym w szczególności złamanie żuchwy i obfite krwawienie, gdyż takie konsekwencje urazów zadawanych w taki sposób, jak czynił to oskarżony, są przeciętne typowe. Wielokrotność urazów, determinacja w zadawaniu ciosów ze sporą siłą wskazują również jednoznacznie, iż oskarżony godził się też na spowodowanie średnich obrażeń ciała. (...) oskarżony, jako osoba o normalnej sprawności intelektualnej, dysponująca wieloletnim doświadczeniem życiowym miał świadomość, iż zadawanie uderzeń pięścią w twarz i w głowę ze średnią i dużą siłą może spowodować obrażenia zewnętrzne i wewnętrzne, które mogą skutkować obfitym, masywnym krwawieniem stanowiącym realne zagrożenie dla życia ofiary znajdujące się w takiej pozycji i stanie jak pokrzywdzony w czasie czynu/ (...) the accused – by repeatedly hitting his brother on the head and face with moderate and high force, when the victim was lying on his back and intoxicated with alcohol – envisaged that he would cause moderate impairment to health including, in particular, a mandibular fracture and profuse haemorrhage, because such consequences of injuries inflicted in the manner adopted by the accused, are definitely typical. The fact that multiple injuries were inflicted, as well as the perpetrator's determination in dealing blows with a considerable force, are other clear indications that the accused accepted that a moderate impairment to health would be caused. (...) the accused, being a person of normal intellectual capacity, with many years of life experience, was aware that punching the victim to the face and head with moderate and high force might cause both external and internal injuries potentially leading to profuse, massive bleeding posing a real threat to the victim's life, considering his position and condition during the act

Tabela I. Cd.
Table I. Cont.

Lp / No.	Sposób działania sprawcy bądź pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/ Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
II [4]	Wielokrotne uderzenia z dużą siłą pięściami w głowę, w szczególności w twarz, przytrzymywanie przy tym powierzchnią dłoniową ręki za szyję/Multiple punches delivered to the victim's head, especially the face, with great force, while applying pressure to the victim's neck with the palmar surface of the hand	Otarcia naskórka szyi oraz podbiegnięcia krwawe w błonie śluzowej górnego piętra krtań, rozległe obrażenia twarzy zoczaszki w postaci: otarc naskórka, ran tłuczonych, rozlanego i nieregularnie wysyconego, przechodzącego na błony śluzowe jamy ustnej sińca, obejmującego niemal całą twarz; podbiegnięć krwawych powłok czaszki, wielofragmentowego, otwartego złamania kości nosa oraz złamania ścian obu zatok szczękowych z częściovym wgniotniem lewej gałki ocznej, z aspiracją krwi do dolnych dróg oddechowych i następowym uduszeniem/Epidermal abrasions in the neck area, ecchymoses in the mucosa of the upper section of the larynx as well as extensive craniofacial injuries presenting as epidermal abrasions, contused wounds as well as diffuse bruising, irregularly saturated and extending to the oral mucosa, involving almost the entire face, ecchymoses in the cranial integuments, a comminuted open fracture of the nasal bones and fractures of the walls of both maxillary sinuses with partial indentation of the eyeball, followed by blood aspiration into the lower airways and subsequent suffocation.	Art. 148 § 1 k.k. – zdaniem Prokuratury i w ocenie Sądu Okręgowego/Art. 148 § 1 of the PPC – in the opinion of the Prosecutor's Office and the District Court	Zmiana zaskarżonego wyroku w ten sposób, że przyjęto, iż oskarżony przypisanego mu czynu dopuścił się w zamiarze ewentualnym i obrnżono wymierzoną mu karę pozbawienia wolności/Revision of the judgement under appeal – it was ruled that the act with which the accused was charged was committed with conceivable intent; the imposed penalty of imprisonment was reduced. (...) oskarżony przewidywał możliwość śmierci pokrzywdzonego i na ten skutek się godził. Świadczy o tym wielokrotność zadawanych z dużą siłą i brutalnością, ciosów pięścią w głowę, głównie w twarz pokrzywdzonego. (...) W praktyce rzadko spotyka się sytuacje, że uderzenia pięścią doprowadzają do śmierci ofiary, jednakże zachowanie oskarżonego polegające na wielokrotnych uderzeniach pięścią, kierowanych na twarz pokrzywdzonego nakazywało przyjąć, że oskarżony wprawdzie działał umyślnie, ale z zamiarem ewentualnym pozbawienia życia(...) the accused foresaw the possibility of the victim's death, and accepted it. This is evidenced by the multiple blows delivered to the victim's head using great force and brutality, and targeting mainly the victim's face. (...) In practice, situations where punching leads to the victim's death are rare, however, the conduct of the accused, consisting in repeated punches directed at the victim's face, provided grounds to assume that the accused acted intentionally, but with a conceivable intent of depriving the victim of life

Tabela I. Cd.
 Table I. Cont.

Lp / No.	Sposób działania sprawców bądź pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/Judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawy/Excerpt from the reasons for judgement indicating the substantive elements in the perpetrator's actions
III [5]	Dwuokrotne uderzenie pięścią w twarz i kopnięcie w tułów już po upadku pokrzywdzonego na chodnik (leżał na plecach, z twarzą skierowaną ku górze)/A double punch to the face and a kick to the torso already after the victim fell down to the pavement and was lying on his back, face up	Podbiegnięcia krwawe i otarcia naskórka okolicy czołowej, wylewy krwi i pęknięcia błony śluzowej wargi górnej, podbiegnięcia krwawe ramienia i lewej ręki oraz złamanie prawego wyrostka poprzecznego kręgu szyjowego z uszkodzeniem przebiegającej w kanale tego kręgu prawej tętnicy kręgowej prowadzącym do powstania krwiaka podopajęczynówkowego na podstawie mózgowia z przedostaniem się krwi do komór mózgu. Ustalono, że w trakcie zadawania drugiego uderzenia w twarz doszło do odchylenia głowy i odwrócenia jej w lewo przez pokrzywdzonego chcącego uchylić się od ciosu – w wyniku uderzenia, które trafiło w okolicę warg i w połączeniu z zaistniałym manewrem obronnym doszło do powstania wspomnianego złamania wyrostka poprzecznego kręgu szyjowego z jego następstwami, co spowodowało natychmiastowy zgon/ Echymoses and epidermal abrasions in the frontal area, haemorrhages and mucosal ruptures within the upper lip, ecchymoses on the arm and left hand, and fracture of the right transverse process of the atlas with damage to the right vertebral artery running in this vertebral canal, leading to subarachnoid haematoma at the cerebral base along with penetration of blood into the cerebral ventricles. It was ascertained that during the infliction of the second blow to the face the victim tilted his head and turned it to the left in an attempt to evade the punch. The blow hitting the lip area, combined with	Art. 156 § 3 k.k. (choroba realnie zagrażająca życiu) – zdaniem Prokuratury, Art. 155 k.k. – w ocenie Sądu Okręgowego/Art. 156 § 3 of the PPC (a life-threatening illness) – in the opinion of the Prosecutor's Office. Art. 155 of the PPC – in the opinion of the District Court	Zmiana zaskarżonego wyroku – uznanie oskarżonego winnym usiłowania spowodowania obrażeń naruszających czynności narządów ciała na czas powyżej 7 dni – złamań kości części twarzowej czaszki oraz winnym spowodowania obrażeń ciała naruszających czynności narządu ciała na czas poniżej 7 dni (art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 157 § 1 k.k. i art. 157 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k.). Uznano również, że oskarżony nie przewidywał i obiektywnie nie mógł przewidzieć, że uderzenie w twarz spowoduje złamanie wyrostka poprzecznego kręgu szyjowego z jego dalszymi następstwami – ze zgonem włącznie. Prawomocny wyrok, pomimo skargi kasacyjnej złożonej jeszcze do Sądu Najwyższego/Revision of the judgement under appeal – the accused was found guilty of an attempt to cause injuries impairing the functioning of bodily organs for a period of more than 7 days (bone fractures in the facial part of the skull), and guilty of causing injuries impairing the functioning of bodily organs for a period of less than 7 days (Art. 13 § 1 of the PPC concurrently with Art. 157 § 1 of the PPC, and Art. 157 § 2 of the PPC concurrently with Art. 11 § 2 of the PPC). It was also found that the accused did not foresee and could not have reasonably foreseen that a punch to the victim's face would cause a fracture of the transverse process of the atlas, along with its subsequent consequences, including death. Final judgement despite a cassation appeal filed with the Supreme Court

Ponieważ oskarżony (...) zadawał pokrzywdzonemu (...) ciosy pięścią w twarz ze średnią siłą, to niewątpliwie miał świadomość, że może spowodować u niego obrażenia naruszające czynności narządów ciała na czas powyżej 7 dni (art. 157 § 1 k.k.). Takie ciosy, kierowane w twarz, nawet ze średnią siłą, mogły spowodować chociażby złamanie kości twarzoczaszki (nosa, kości policzkowych lub wybitcie zębów) i należy uznać, że dorośli człowiek w wieku oskarżonego i mający jego doświadczenie życiowe musiał godzić się na to, że spowoduje takie obrażenia. Oznaczało to także, że odpowiedzialność oskarżonego (...) powinna się rozciągać również na typowe, dostrzegalne i przewidywalne skutki takich zachowań, jakimi były obrażenia, które stwierdzono u pokrzywdzonego w obrębie twarzy i lewej ręki. Były to obrażenia w postaci podbiegnięć krwawych i otarć naskórka okolicy czołowej, wylewów krwawych oraz pęknięcia błony śluzowej wargi górnej, podbiegnięć krwawych ramienia i ręki lewej i – jak stwierdził biegły z zakresu medycyny sądowej (...) – naruszyły czynności narządów ciała pokrzywdzonego na czas poniżej

Tabela 1. Cd.
Table 1. Cont.

Lp / No.	Sposób działania sprawcy bądź pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/Judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/ Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
		<p>the victim's defensive manoeuvre, resulted in the above-mentioned fracture of the transverse process of the cervical vertebrae with all its consequences, causing immediate death</p>		<p>7 dni, co odpowiada kwalifikacji prawnej z art. 157 § 2 k. k. Natomiast zasadnicze wątpliwości budziło to, czy oskarżony (...) przewidywał lub mógł przewidzieć, że jego zachowanie może spowodować śmierć pokrzywdzonego (...) w takim mechanizmie, że uderzenie pokrzywdzonego ze średnią siłą przez oskarżonego (...) w okolice twarzy nałoży się na odchylenie głowy przez pokrzywdzonego, chcącego uniknąć uderzenia i doprowadzi do złamania prawego wyrostka przebiegającej w tym miejscu tętnicy kręgowej, a w następstwie tego do kwawienia podjąjczyńkowego i nagłego zgonu/Since the accused (...) repeatedly punched the victim (...) on the face with moderate force, he was undoubtedly aware of the fact that he might cause the victim's injuries impairing the functioning of bodily organs for a period of more than 7 days (Art. 157 § 1 of the PPC). Such blows, directed at the face, even if delivered with average force, could, for example, cause fractures of the craniofacial bones (nose, cheekbones) or knock out the victim's teeth. Hence it is to be concluded that an adult person of the age of the accused and having his life experience must have accepted the possibility of causing such injuries. This also meant that the culpability of the accused (...) should extend to the typical, observable and foreseeable effects of such actions as the injuries that were found on the victim's face and left hand. The injuries included ecchymoses and epidermal abrasions in the frontal area, haemorrhages and mucosal ruptures within the upper lip, ecchymoses on the left arm and hand which, as determined by a forensic medicine expert, (...) impaired the functioning of the victim's bodily organs for less than 7 days, which is consistent with the legal classification under Article 157 § 2 of the PPC. In contrast, there were fundamental doubts as to whether the accused (...) had foreseen – or could have foreseen – that his conduct might cause the death of the victim (...) in a mechanism whereby the blow delivered by the accused with average force (...) to the victim's facial area would combine with the victim's head tilt to evade the punch, and lead to a fracture of the right transverse process of the atlas (first cervical vertebra), with damage to the vertebral artery running there, followed by subarachnoid haemorrhage and sudden death</p>

Tabela I. Cd.
 Table I. Cont.

Lp / No.	Sposób działania sprawców wobec pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/Judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/ Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
IV [6]	<p>Uderzenia pięściami po głowie oraz kopnięcia obutymi stopami i uderzenia nieustalonym drewnianym kijem po ciele. Po uderzeniach pokrzywdzony ułożył się w pozycji leżącej/Punching the victim to the head, kicking with shoe-clad feet and hitting with an unspecified wooden stick all over the body. After suffering the blows, the victim put himself in a lying position</p>	<p>Bliznę niesprecyzowane obrażenie w okolicy ciemieniowej o wym. 21 x 2 mm, rozległy sinięć powiek obu gałek ocznych schodzący na okolicę czołową i policzki, grzbiet nosa oraz okolicę jarzmową, wieloodłamowe złamanie kości nosowych oraz okolicy kąta lewego oka, złamanie lewej kości jarzmowej (w tym miejscu stwierdzono też dwie rany tłuczono), podbiegnięcie krwawe wargi górnej, rana tłuczona błony śluzowej wargi górnej po stronie prawej, podbiegnięcie krwawe wargi dolnej w obrębie błony śluzowej, rana tłuczona błony śluzowej wargi dolnej po stronie prawej, dwa smugowate otarcia maskórka po stronie prawej klatki piersiowej powyżej brodawki sutkowej. Złamanie kości nosa w następstwie krwotoku z przewodów nosa i aspiracji krwi do górnych dróg oddechowych spowodowało zgon/An unspecified injury in the parietal region, measuring 21 x 2 mm; extensive bruising of the eyelids in both eyes descending to the frontal area and cheeks, the bridge of the nose and the zygomatic area; comminuted fracture of the nasal bones and in the area of the corner of the left eye; fracture of the left zygomatic bone (with two contused wounds also identified in the area); ecchymosis of the upper lip, contused wound of the upper lip mucosa on the right; ecchymosis of the lower lip within the mucosa, contused wound of the lower lip mucosa on the right; two streaky epidermal abrasions located on the right side of the chest above the nipple. The nasal fracture, followed by haemorrhage from the nasal passages and aspiration of blood into the upper airways caused the victim's death.</p>	<p>Art. 158 § 3 k.k. – zdaniem Prokuratury i w ocenie Sądu Okręgowego/Art. 158 § 3 of the PPC – in the opinion of the Prosecutor's Office and the District Court</p>	<p>Utrzymanie w mocy zaskarżonego wyroku/Upholding of the judgement under appeal</p>

Tabela I. Cd.
Table I. Cont.

Lp / No.	Sposób działania sprawcy bądź pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/Judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/Excerpt from the judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
V [7]	Uderzenia pięścią w twarz i w głowę z bardzo znaczną siłą/Punching the victim to the face and head with very considerable force	Wieloodłamowe złamanie kości nosa i przegrody nosowej, złamanie jarzmowo-szczękowo-oczdolowe po stronie lewej, konsekwencją tych obrażeń było masywne krwawienie, głęboka aspiracja krwi do dróg oddechowych i ostatecz- nie w wyniku uduszenia gwałtownego zgon/Comminuted fracture of the nasal bones and nasal septum, zygomatic-maxillary-orbital fracture on the left side, consequently leading to massive bleeding, deep aspiration of blood into the respiratory tract and, ultimately, death as a result of rapid suffocation.	Art. 156 § 3 k.k. (choroba realnie zagrażająca życiu) – zdaniem Prokuratury i w ocenie Sądu Okręgowego/Art. 156 § 3 of the PPC (a life-threatening illness) – in the opinion of the Prosecutor's Office and the District Court	Zmiana zaskarżonego wyroku, ale tylko w zakresie dotyczącym długości odbywania kary pozbawienia wolności, która została podwyższona/Revision of the judgement under appeal but only with regard to the length of imprisonment, which was increased
VI [8]	Uderzenie pięścią po twarzy (kilka uderzeń); upadek pokrzywdzonego na podłogę i ewentualne uderzenie okolicą potyliczną o podłogę, dociskanie do podłogi i uniemożliwienie pokrzywdzonemu zmiany położenia; oparcie nieprzytomnego pokrzywdzonego o regał i pozostawienie go w tej pozycji/Punching the victim on the face (a few blows), following which the victim fell to the floor, possibly striking	Rany tłuczone prawego łuku brwiowego, drobne pęknięcia skóry powiek prawego oka, podbiegnięcia krwawe z obrzękiem powiek prawego oka, wylewy krwawe, wybroczyny krwawe i podbiegnięcia krwawe w okolicach czołowej i cieniowych, wylewy krwawe i otarcia naskórka w prawej okolicy jarzmowej i na policzku prawym oraz w bionie słuzowej wargi dolnej, krwiak i podbiegnięcia krwawe w okolicy potylicznej po stronie lewej, podbiegnięcia krwawe w lewym miedzi skroniowym oraz złamanie kości nosa z przemieszczeniem z krwawieniem z górnych dróg oddechowych oraz zaaspirowaniem krwi do dróg oddechowych i płuc, co skutkowało utratą przytomności przez pokrzywdzonego, zachłystnięciem się krwią i niewydolnością oddechowo-krążeniową; podbiegnięcia krwawe w dolnej części mięśnia mostkowo-obojczykowo-sutkowego i w jego przyczepie/Contused wounds to the right supra-	Art. 156 § 3 k.k. w zw. z art. 156 § 1 ust 2 k.k. – zdaniem Prokuratury, Art. 156 § 3 k.k. (choroba realnie zagrażająca życiu) – w ocenie Sądu Okręgowego/Art. 156 § 3 of the PPC concurrently with Art. 156 § 1(2) of the PPC – in the opinion of the Prosecutor's Office, Art. 156 § 3 of the PPC (a life-threatening illness) – in the opinion of the Prosecutor's Office and the District Court	Utrzymanie w mocy zaskarżonego wyroku/Upholding of the judgement under appeal Rację ma Sąd Okręgowy, że każdy mężczyzna zadawszy innemu uderzenia pięścią w twarz z taką siłą, że łamie mu nos, a uderzony padając uderza potylicą w twardą podłogę, zdaje sobie sprawę i godzi się na to, że pobity dozna ciężkiego uszkodzenia ciała. (...) Jeżeli oskarżony co najmniej pięciokrotnie uderzył pięścią w głowę słabszego i mocno pijanego pokrzywdzonego, to musiał nie tylko przewidywać, ale również godzić się na spowodowanie u niego ciężkiego uszkodzenia ciała (...) Również samo, zwłaszcza silne, uderzenie pięścią w głowę bez upadku mogło spowodować groźne obrażenia/The District Court is right in stating that any man, having punched another man in the face with enough force to fracture his nose, and seeing the victim fall to the ground and striking his occiput on the hard floor, is aware and accepts that the person punched will suffer grievous bodily harm. (...) Considering that the accused delin- ered at least five punches to the head of the victim who was physically weaker and heavily intoxicated, he must have not only foreseen but also accepted the fact that would cause grievous bodily harm in the victim (...). Even a punch to the head alone, especially a strong one, without the victim's falling, could have caused dangerous bodily injuries

Tabela 1. Cd.
Table 1. Cont.

Lp / No.	Sposób działania sprawcy bądź sprawców wobec pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/Judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/ Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
	his occiput, and was pressed down to the floor to prevent a change in body position; leaning the unconscious victim against a bookcase and leaving him in that position	bital ridge; minor tears in the skin of the eyelids in the right eye; ecchymoses and swelling of the eyelids in the right eye; haemorrhages, petechiae and ecchymoses in the frontal and parietal regions; haemorrhages and epidermal abrasions in the right zygomatic region, on the right cheek and in the lower lip mucosa; haematoma and ecchymoses in the left occipital region; ecchymoses in the left temporal muscle; displaced nasal bone fracture with bleeding from the upper respiratory tract and aspiration of blood into the airways and lungs, which resulted in the victim's loss of consciousness, choking on blood, and cardiorespiratory failure; ecchymoses in the lower sternocleidomastoid muscle and its attachment		

Tabela II. Orzeczenia dotyczące sytuacji, w których ciężki uszczerbek na zdrowiu u pokrzywdzonego był wynikiem doznanych przez niego obrażeń części twarzowej czaszki, ale w przypadkach, w których doszło uprzednio wyłączenie do tegoż urazu części twarzowej czaszki, gdy nie doszło do innego urazu głowy (np. uderzenia o mur, płytę chodnikową albo krawężnik)/
Table II. Court judgements pertaining to situations where grievous bodily harm suffered by the victim was due to injuries involving the facial part of the skull, but only in cases where a blunt trauma to the facial part of the skull was the only head trauma sustained by the victim (i.e. without hitting a wall, paving slab or curb)

Lp / No.	Sposób działania sprawcy bądź pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/Judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/ Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
I [9]	Uderzenie pięścią w twarz/Punch to the face	Pęknięcie gałki ocznej, wkleszczenie w ranę błony naczyniowej, rozerwanie soczewki oraz krwotok wewnątrzgałkowy skutkujące utratą widzenia w lewym oku/Rupture of the eyeball, prolapse of the uvea into the wound, rupture of the lens and intraocular haemorrhage resulting in the loss of vision in the left eye	Art. 156 § 1 pkt 2 k.k. (inne ciężkie kalectwo) – zdaniem Prokuratury i w ocenie Sądu Rejonowego/Art. 156 § 1(2) of the Polish Penal Code (PPC) (another severe disability) – in the opinion of the Prosecutor's Office and the Regional Court	Utrzymanie w mocy zaskarżonego wyroku/Upholding of the judgement under appeal
II [10]	Uderzenie pięściami w głowę/ Punching to the head	Pęknięcie gałki ocznej z wypadnięciem tęczówki, podwichnięciem soczewki własnej i wylewem krwi do komory ciała szklistego oraz rana cięta skroniowej części łuku brwiowego i masywny okrzęzny krwiak podspojówkowy w obrębie gałki ocznej prawej, w wyniku których pokrzywdzony utracił widzenie na oko prawe/Rupture of the eyeball with prolapse of the iris, subluxation of the natural lens and haemorrhage into the vitreous chamber; a cut wound to the temporal part of the supraorbital ridge and massive circular subconjunctival haematoma within the right eyeball, as a result of which the victim lost vision in the right eye	Art. 156 § 1 k.k. (inne ciężkie kalectwo) – zdaniem Prokuratury, Art. 156 § 1 pkt 2 k.k. (inne ciężkie kalectwo) – w ocenie Sądu Rejonowego/Art. 156 § 1 of the PPC (another severe disability) – in the opinion of the Prosecutor's Office, Art. 156 § 1(2) of the PPC (another severe disability) – in the opinion of the Regional Court	Utrzymanie w mocy zaskarżonego wyroku/Upholding of the judgement under appeal

Tabela II. Cd.
 Table II. Cont.

Lp/ No.	Sposób działania sprawcy bądź sprawców wobec pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/Judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/ Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
III [11]	Szarpanie, uderzenie pięścią w okolice żeber, uderzenie pięścią w lewo oko/Tugging at the victim, punching to the area of the ribs and the left eye	Pęknięcie gałki ocznej lewej z wypadnięciem tkanek wewnątrzgałkowych skutkujące nieodwracalną ślepotą oka lewego, rana powieki górnej oka lewego, stłuczenie jamy brzusznej i klatki piersiowej oraz połamanie żeber 9 i 10 po stronie lewej/ Rupture of the left eyeball with prolapse of intraocular tissues resulting in irreversible blindness in the left eye; laceration of the upper left eyelid; contusion of the abdomen and chest; fracture of the ribs (9 and 10) on the left	Art. 156 § 1 pkt 2 k.k. (inne ciężkie kalelectwo) – zdaniem Prokuratury i w ocenie Sądu Okręgowego/Art. 156 § 1(2) of the PPC (another severe disability) – in the opinion of the Prosecutor's Office and the District Court	Utrzymanie w mocy wyroku w zaskarżonej części/Upholding of the judgement in the section under appeal
IV [12]	Kilkukrotnie uderzenie pięścią w twarz i okolice lewego oczodołu/ Punching the victim a few times to the face and the left orbital area	Pęknięcie gałki ocznej lewej – perforacja gałki ocznej z wypadnięciem tkanek, krwiak powiek oka lewego, wylew podspojówkowy z krwią w komorze przedniej, co skutkowało ślepotą praktyczną oka lewego przy istniejącej już u pokrzywdzonego porażeniu lewej gałki ocznej – eye ball perforation with tissue prolapse, haematoma involving the eyelids of the left eye, subconjunctival haemorrhage with blood penetration into the anterior chamber, resulting in practical blindness in the left eye (which accompanied the victim's preexisting traumatic blindness in the right eye)	Art. 157 § 1 k.k. (naruszenie czynności narządu ciała i rozstrój zdrowia trwające dłużej niż 7 dni) – zdaniem Prokuratury, Art. 156 § 1 pkt 1 k.k. (pobawienie człowieka wzroku) – w ocenie Sądu Rejonowego/Art. 157 § 1 of the PPC (impairment of the functioning of a bodily organ and disturbance of health lasting longer than 7 days) – in the opinion of the Prosecutor's Office, Art. 156 § 1(1) of the PPC (deprivation of sight) – in the opinion of the Regional Court	Częściowa zmiana zaskarżonego wyroku – m. in. z obniżeniem orzeczonej kary pozbawienia wolności/Partial revision of the judgement under appeal – including reduction of the imposed penalty of imprisonment (...) Sąd Okręgowy nie ma wątpliwości co do tego, że oskarżony obejmował swoim zamiarem możliwość spowodowania u pokrzywdzonego tego rodzaju skutków, jakie w istocie zaistniały i na to się godził/(...) The District Court has no doubt that the intent of the accused included the possibility of causing the victim to suffer the kind of consequences which in fact occurred, and he accepted it

Tabela II. Cd.
Table II. Cont.

Lp / No.	Sposób działania sprawców wobec pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/Judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
V [13]	Uderzenie pięścią w okolicę prawego oczodołu/Punching the victim to the right orbital area	Zasinienie okolicy oczodołu z wylewem podspojówkowym gałki ocznej, wieloodłamowe złamanie kości dna oczodołu z krwakiem żagawkowym powodującym ucisk na nerw wzrokowy, krwakiem prawej zatoki szczękowej. Skutkiem ucisku krwiaka żagawkowego na nerw wzrokowy było obumarcie nerwu aż do braku poczucia światła w oku i ostatecznie trwała utrata widzenia w prawym oku/Periorbital bruising with subconjunctival haemorrhage in the eye, comminuted orbital floor fracture with retrobulbar haematoma putting pressure on the optic nerve, haematoma of the right maxillary sinus. The pressure of the retrobulbar haematoma on the optic nerve resulted in nerve atrophy to the point of loss of light perception in the eye and, ultimately, permanent loss of vision in the right eye	Art. 156 § 1 pkt 2 k.k. (inne ciężkie kalectwo) – zdaniem Prokuratury i w ocenie Sądu Okręgowego/Art. 156 § 1(2) of the PPC (another severe disability) – in the opinion of the Prosecutor's Office and the District Court	Częściowa zmiana zaskarżonego wyroku – uznanie oskarżonego winnym popełnienia czynu z art. 157 § 1 k.k. w zb. z art. 156 § 1 pkt 2 i § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k./Partial revision of the judgement under appeal – the accused was found guilty of committing an act under Art. 157 § 1 of the PPC concurrently with Art. 156 § 1(2) and § 2 of the PPC concurrently with Art. 11 § 2 of the PPC (...) Niewątpliwie występuje związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy zadaniem ciosu a wszystkimi powstałymi obrażeniami. O ile zasadne jest przyjęcie, że oskarżony uderzył pięścią umyślnie i godził się na spowodowanie u pokrzywdzonego naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia na czas powyżej 7 dni poprzez złamanie kości, wylew krwi i zasinienie, to taką zgodą nie był objęty dalszy skutek w postaci utraty widzenia. (...) Przewodobliwość wystąpienia tego skutku nie było tak wysokie, aby mówić o godzeniu się na niego. Oskarżony nie użył bowiem żadnego przedmiotu – np. cegły, kamienia czy butelki. Nie trenował boksu czy sportów walki, które pozwalałyby mu na dokładne kontrolowanie siły i miejsca ciosu. Nie uderzył też celując wprost w oko. Ślepotą oka prawego wynika nie od razu bezpośrednio z samego uderzenia ręką, ale z ucisku powstałego krwiaka żagawkowego na nerw wzrokowy i obumierania nerwu aż do braku poczucia światła w tym oku od dnia 02.11.2017 r. Taki ucisk na nerw i w rezultacie utrata widzenia nie stanowi przy tym powikłania, ale możliwe i zwykle następstwo silnego uderzenia pięścią w okolicę oczodołu i oka. Nie można tu mówić o dołączeniu się innej niezależnej od sprawcy przyczyny – choroby, błędu w leczeniu czy operacji. (...) Zadając uderzenie w taki sposób w okolicę oczodołu, oskarżony powinien i mógł przewidzieć utratę widzenia w prawym oku ofiary, ale ustalone okoliczności wskazują, że go nie przewidywał – czyli taki skutek objęty jest z jego strony nieumyślnością (art. 9 § 2 k.k.) (...) Obrażenia bez utraty widzenia w prawym oku spowodowały zaś naruszenie czynności narządu ciała na czas powyżej 7 dni w rozumieniu art. 157 § 1 k.k. W tej sytuacji niezbędna była zmiana opisu czynu przypisanego w pkt 1 wyroku poprzez przyjęcie, że oskarżony umyślnie, godząc się na spowodowanie naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia na okres powyżej 7 dni, uderzył pokrzywdzonego (...) pięścią w okolicę oczodołu prawego, doprowadzając do zasinienia okolicy oczodołu z wylewem podspojówkowym gałki ocznej, wieloodłamowego złamania kości dna oczodołu z krwakiem żagawkowym i obecności krwi w zatoce szczękowej prawej, w następstwie czego ciężkiego kalectwa – trwałej utraty widzenia w oku na zdrowiu w postaci innego widzenia oskarżony powinien i mógł przewidzieć.

Tabela II. Cd.
Table II. Cont.

Lp/ No.	Sposób działania sprawcy bądź sprawców wobec pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/Judicial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
				<p>Wyczerpuje to ustawowe znamiona przestępstwa z art. 157 § 1 k.k. – w zakresie działania umyślnego, a nadto znamiona czynu z art. 156 § 1 pkt 2 i § 2 k.k. – co do nieumyślnego dalszego skutku w postaci utraty widzenia/(...) There is, undoubtedly, a causal link between the infliction of the blow and all the ensuing injuries. While it is reasonable to assume that the accused punched the victim intentionally, and accepted the fact that he might cause the victim to suffer impairment of the functioning of a bodily organ or disturbance of health for a period lasting longer than 7 days as a result of bone fracture, haemorrhage and bruising, the above-mentioned acceptance did not extend to the subsequent effect, namely the victim's loss of vision. (...) The probability of this effect occurring was not so high as to claim that the accused accepted it. Another factor is that the accused did not use any object – such as a brick, piece of rock or bottle. He had not practised boxing or martial arts, which would have enabled him to accurately control the force and location of punches. In addition, the blow was not targeted specifically at the eye. Blindness in the right eye did not result immediately and directly from the punch itself; rather it was a consequence of the pressure exerted by the resulting retrobulbar haematoma on the optic nerve, followed by atrophy of the nerve until the loss of light perception in the eye (from 2 November 2017). Importantly, the pressure on the nerve and the consequent loss of vision are not a complication, but a possible and typical consequence of a strong punch to the orbital and ocular area. There is no other contributory cause existing independently of the perpetrator, including an illness, error in treatment or surgery. (...) By delivering a blow to the orbital region in such a manner, the accused should and could have foreseen the loss of vision in the victim's right eye, but the established circumstances of the case show that he did not foresee it. Consequently, such an effect is to be recognised as unintentional (Art. 9 § 2 of the PPC). (...) Injuries without vision loss in the right eye resulted in impairment of the functioning of a bodily organ lasting longer than 7 days within the meaning of Art. 157 § 1 of the PPC. Given the situation, it was necessary to revise the description of the act impugned in paragraph 1 of the judgement by recognising that the accused intentionally, accepting that he might cause impairment of the functioning of a bodily organ or disturbance of health for a period lasting longer than 7 days, punched the victim (...) to the right orbital area, which led to periorbital bruising with subconjunctival haemorrhage in the eye, comminuted orbital floor fracture with retrobulbar haematoma and the presence of blood in the right maxillary sinus, as a result of which the victim suffered grievous bodily harm in the form of another severe disability, namely permanent loss of vision in the right eye, which the accused should and could have foreseen. This fulfils the statutory features of the crime under Art. 157 § 1 of the PPC – in the scope of intentional action, and the features of the act under Art. 156 § 1(2) and § 2 of the PPC – as to the unintentional subsequent effect of the loss of vision</p>

Tabela II. Cd.
Table II. Cont.

Lp/ No.	Sposób działania sprawcy bądź sprawców wobec pokrzywdzonego/ Manner of action of the perpetrator(s) towards the victim	Obrażenia ciała u pokrzywdzonego/ Bodily injuries in the victim	Kwalifikacja prawno-karna obrażeń ciała, kwalifikacja prawno-karna działania sprawcy lub sprawców wobec pokrzywdzonego/ Criminal-legal classification of bodily injuries, criminal-legal classification of actions committed by the perpetrator(s) towards the victim	Rozstrzygnięcie/ludzial decision Fragment uzasadnienia wyroku wykazujący stronę podmiotową działania sprawcy/ Excerpt from the reasons for judgement indicating the subjective elements in the perpetrator's actions
VI [14]	Przewrócenie na ziemię i pobicie pięściami po głowie oraz uderzenie pięścią w okolice prawego oka/ Pushing the victim to the ground, hitting on the head and delivering punches to the region of the right eye	Złamanie kości nosowych, pęknięcie prawej gałki ocznej z częściowym wypadnięciem tkanek miękkich, krwotokiem zewnętrznym i wewnętrznym, skutkujące ślepotą prawego oka/Nasal bone fracture, rupture of the right eyeball with partial prolapse of soft tissues, external and internal haemorrhage leading to blindness in the right eye	Art. 156 § 1 pkt 2 k.k. (inne ciężkie kalectwo) – zdaniem Prokuratury i w ocenie Sądu Okręgowego/Art. 156 § 1(2) of the PPC (another severe disability) – in the opinion of the Prosecutor's Office and the District Court	Utrzymanie w mocy zaskarżonego wyroku/Upholding of the judgement under appeal <i>Oskarżony jest dojrzałym człowiekiem i zadając pokrzywdzonemu ciosy w sposób ustalony przez Sąd (odmienna wersja została wykluczona, tj. taka wg której ciosy były zadawane nieumyślnie, na oślep i w celu odparcia ataku – przyp. aut.) przewidywał, iż może spowodować poważne obrażenia ciała i z takim konsekwencjami się godził/The accused is a mature person, and by inflicting blows on the victim's body in the manner determined by the court (a different version of events was ruled out, i.e. one in which the blows were claimed to have been inflicted unintentionally, randomly, and in order to repel an attack – authors' note), he foresaw that he might cause severe bodily injuries, and accepted such consequences</i>
VII [15]	Wielokrotne, silne uderzanie pięściami po twarzy, głównie w okolice oczu i oczodolów/Delivering multiple strong punches to the victim's face, mainly to the ocular and orbital areas	Siłczenie twarzy z obrzękiem i krwiakiem powieki górnej prawej oraz pęknięciem prawej gałki ocznej z wypadnięciem tkanki wewnętrznej oka (co doprowadziło do ślepoty), a także obrzęk i krwiak powieki górnej lewej i pęknięcie lewej gałki ocznej (skutkujące znacznego stopnia upośledzeniem widzenia)/Facial contusion with swelling and haematoma of the right upper eyelid and rupture of the right eyeball with prolapse of the internal eye tissue (leading to blindness); swelling and haematoma of the left upper eyelid and rupture of the left eyeball (resulting in significant visual impairment)	Art. 156 § 1 pkt 1 k.k. w zb. z art. 158 § 2 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. – zdaniem Prokuratury (utrata widzenia w oku prawym i co najmniej długotrwała choroba oka lewego w postaci znacznego stopnia upośledzenia widzenia). Art. 158 § 2 k. w ocenie Sądu Okręgowego (ślepotą prawego oka - inne ciężkie kalectwo, znacznego stopnia upośledzenie widzenia lewym okiem)/Art. 156 § 1(1) of the PPC concurrently with Art. 11 § 2 of the PPC – in the opinion of the Prosecutor's Office (loss of vision in the right eye and at least a long-term illness in the left eye in the form of significant visual impairment). Art. 158 § 2 of the PPC – in the opinion of the District Court (deprivation of sight in the right eye – another severe disability, significant visual impairment in the left eye)	Zmiana zaskarżonego wyroku – obniżenie orzeczonej kary pozbawienia wolności/Revision of the judgement under appeal – reduction of the imposed penalty of imprisonment

the six fatal cases, and in five of the seven cases in the second group in which just one of the remaining two victims suffered only injuries to the eyeball, while in the last victim ocular damage was also accompanied by a fracture of the nasal bones. Other injuries found in both groups included fractures to the bone structures within the facial part of the skull. They were identified in five of the six cases in the group of injuries leading to fatal outcomes and, at the same time, in all the five cases in which death was due to injuries to the facial rather than cerebral part of the skull (in the last case the victim sustained a fracture of the right transverse process of the atlas). Looking at the second group, fractures of the facial part of the skull occurred in two cases. In one of them, the fracture – involving the orbital floor – was not associated with eyeball rupture, but nevertheless the ensuing complications ultimately led to loss of vision in the eye. The only type of fracture identified in both groups was nasal bone fracture (four of the six fatalities and one of the seven non-fatal grievous bodily harm cases), though this injury was not the cause of vision loss in the latter group. One might also regard broadly understood orbital fracture as a type of injury occurring in both groups (one case in each group). In the first group, the victim suffered a zygomatic-maxillary-orbital fracture, while in the other group it was an orbital floor fracture.

Overall, both groups turned out to be quite homogeneous in terms of the injuries identified in each group and the final criminal-legal classification of the perpetrator's acts. In the first group, nearly all cases (five incidents in which death resulted from injuries to the facial part of the skull) shared not only the same mechanism of death (aspiration of blood into the airways and rapid suffocation) but also the presence of bone fractures involving the facial part of the skull (typically nasal fractures – in four cases, though only one case with an isolated fracture). In turn, in the other group the recurrent finding in each victim was a specific visual impairment: loss of vision in the eye which in just one case constituted deprivation of sight, while in the remaining cases was classified as another severe disability. The dominant injury type resulting in the loss of vision was a rupture of the eyeball (six cases). In the last case, vision loss was attributed to complications of the victim's orbital floor fracture. The group of fatal cases was diverse in terms of the criminal-legal clas-

tylko 1 z 2 pozostałych pokrzywdzonych doznał wyłącznie obrażeń gałki ocznej, zaś u ostatniego uszkodzeniu jej towarzyszyło złamanie kości nosa. Innymi obrażeniami powtarzalnymi w obu grupach były złamania struktur kostnych części twarzowej czaszki. Były one obecne w 5 z 6 przypadków w grupie obrażeń powodujących śmierć pokrzywdzonych i jednocześnie we wszystkich 5, w których zgon nastąpił wskutek obrażeń części twarzowej, a nie mózgowej czaszki (w tym ostatnim wystąpiło złamanie prawego wyrostka poprzecznego kręgu szczytowego). Z kolei w drugiej grupie złamania w obrębie części twarzowej czaszki wystąpiły w 2 przypadkach, przy czym w jednym złamanie – dotyczące dna oczodołu – nie towarzyszyło pęknięciu gałki ocznej i było obrażeniem, którego powikłania doprowadziły ostatecznie do utraty widzenia w oku. Jedynym złamaniem stwierdzonym w obu grupach było złamanie kości nosa (4 z 6 przypadków śmiertelnych i 1 z 7 przypadków ciężkiego uszczerbku na zdrowiu nieskutkującego zgonem), przy czym w drugiej grupie obrażenie to nie było powodem utraty widzenia w oku. Za obrażenie obecne w obu grupach można także uznać szeroko rozumiane złamanie oczodołu, które w każdej z grup wystąpiło w jednym przypadku, tyle że w pierwszej było to złamanie jarzmowo-szczękowo-oczodołowe, zaś w drugiej złamanie dna oczodołu.

Obie grupy okazały się dość jednolite pod kątem powtarzających się w każdej z nich obrażeń oraz ostatecznej prawno-karnej kwalifikacji czynu. W pierwszej w prawie wszystkich przypadkach (5), w których zgon był wynikiem obrażeń części twarzowej czaszki – wspólną cechą był nie tylko mechanizm zgonu (aspiracja krwi do dróg oddechowych i uduszenie gwałtowne), ale też obecność wśród nich złamań kości części twarzowej czaszki (najczęściej nosa – w 4, tylko w jednym było to złamanie izolowane). W drugiej grupie elementem powtarzającym się u każdego pokrzywdzonego było zaburzenie narządu wzroku – utrata widzenia w oku, która tylko w jednym przypadku stanowiła pozbawienie człowieka wzroku, w pozostałych inne ciężkie kalectwo. Dominującym obrażeniem odpowiadającym za utratę widzenia było pęknięcie gałki ocznej (6), w ostatnim do takiego skutku doprowadziło powikłanie złamania dna oczodołu. Grupa przypadków śmiertelnych była zróżnicowana pod kątem prawno-karnej kwalifikacji działania sprawców, ponieważ składały się na nią 3 przypadki spowodowania ciężkiego uszczerbku

sification of the perpetrators' actions. It comprised three cases of grievous bodily harm resulting in the death of a human (in one case after a beating) and one case each of moderate impairment to health concurrent with unintentional causing of death, killing a human, and causing mild impairment to health while attempting to cause moderate impairment to health, and being acquitted of the charge of unintentional causing of death. In contrast, the group where grievous impairment to health was caused without fatal outcomes was more uniform with respect to the criminal-legal classification of the perpetrator's act, as grievous bodily harm took the form of another severe disability in five cases (including one as a result of beating) as well as one case each of deprivation of sight, intentional causing of moderate impairment to health and concurrently unintentional causing of another severe disability.

As expected, both groups were convergent in terms of the perpetrators' manner of action (punching the victim to the face). This was the original intention of the authors of the study and resulted from the adopted restrictive criteria for the selection of cases for analysis. In view of the lack of any objective and measurable parameters, it was not possible to compare the force of punches in individual cases, either within or between the groups. In the course of analysis, it turned out that a single punch was the minimum number of punches to the facial part of the skull that could cause the victim's death and grievous bodily harm without a fatal outcome. It needs to be highlighted, though, that in the fatal case death was attributed to fatal injuries in the region of the atlas, not within the facial part of the skull. However, it was not possible to determine the minimum number of punches that would result in fatal injuries to the facial part of the skull, as the descriptions of the perpetrators' actions in these cases contained no precise indication of the number of punches that were delivered. Instead, less precise terms were used (such as *a few*).

Discussion

The small number of incidents in which death or non-fatal grievous bodily harm was caused by the consequences of injuries sustained to the facial part of the skull as a result of punching, is unsurprising. However, there were no cases in which death

na zdrowiu, którego następstwem jest śmierć człowieka (raz w następstwie pobicia) oraz po jednym przypadku: spowodowania średniego uszczerbku na zdrowiu w zbiegu z nieumyślnym spowodowaniem śmierci, zabicia człowieka, a także spowodowania lekkiego uszczerbku na zdrowiu przy jednoczesnym usiłowaniu spowodowania średniego uszczerbku na zdrowiu i uniewinnieniu od zarzutu nieumyślnego spowodowania śmierci. Grupa obejmująca spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu przy przeżyciu pokrzywdzonych była bardziej jednolita w zakresie prawnego kwalifikacji czynu, gdyż ciężki uszczerbek na zdrowiu pięciokrotnie wystąpił w postaci innego ciężkiego kalectwa (w tym raz w następstwie pobicia), a po razie jako pozbawienie człowieka wzroku, a także umyślne spowodowanie średniego uszczerbku na zdrowiu i jednocześnie nieumyślne spowodowanie innego ciężkiego kalectwa.

Obie grupy były zbieżne w kontekście sposobu działania sprawców, polegającego na uderzeniu pięścią w twarz, co było intencją autorów oraz wynikało z restrykcyjnych kryteriów kwalifikacji przypadków do planowanej analizy. Ze względu na brak jakichkolwiek obiektywnych i mierzalnych parametrów nie było możliwe porównanie siły uderzeń w poszczególnych przypadkach, zarówno w obrębie każdej grupy, jak i między nimi. Minimalną liczbą uderzeń pięścią w część twarzową czaszki wystarczającą do spowodowania śmierci oraz spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu okazało się jedno uderzenie, tyle że przypadek zakończony zgonem dotyczył śmiertelnych obrażeń w pobliżu kręgu szczytowego, a nie w obrębie części twarzowej czaszki. Nie udało się natomiast wskazać minimalnej liczby uderzeń powodującej śmiertelne obrażenia części twarzowej czaszki, ponieważ w tych przypadkach w opisie działania sprawców nie użyto słów precyzujących liczbę ciosów, tylko mniej dokładnych określeń (np. kilka).

Dyskusja

Niewielka liczba zdarzeń, w których zgon albo ciężki uszczerbek na zdrowiu spowodowany był następstwami obrażeń części twarzowej czaszki powstałymi w wyniku uderzenia pięścią nie stanowi zaskoczenia. Nie stwierdzono natomiast przypadków, w których przyczyną śmierci lub uszczerbku na zdrowiu były:

or grievous bodily harm was a consequence of the following causes:

- solely the injuries sustained by the victim (and not their haemorrhage-related complications), e.g. changes to normal anatomy secondary to bone fractures in the facial part of the skull and the associated complete airway obstruction by displaced bone fragments. This occurs in cases of unfavourable fracture of the mandible, when the suprahyoid muscles pull the bone fragment backwards, and concurrently the hyoid bone is displaced downwards and backwards, with impaired patency of the upper airways; other possible effects include haematoma in the floor of the mouth, and swelling of the tongue and soft tissues in this body region, significantly exacerbating the already unfavourable respiratory outcomes [16, 17];
- exsanguination – e.g. from wounds or blood vessels severed by bone fragments.

Moreover, the material analysed included no cases in which grievous bodily harm took the form of permanent significant body or deformation resulting from:

- multiple extensive wounds and scars left after their healing,
- deformation of the facial part of the skull due to fracture.

This may have been due to the fact that the analysis excluded incidents in which blows to the facial part of the skull were inflicted with various implements held by the perpetrators, such as an axe or a broken bottle. Using such implements is associated with a high probability of causing multiple wounds.

There were no injuries that occurred in both groups and at the same time were attributed with causing the most severe effects specific to the respective group. The nature of the injuries and their consequences in the two groups were markedly different despite the fact that the traumas were sustained by the victims in similar circumstances.

Nasal bone fractures were present in the majority of cases with a fatal outcome and in a single case of another severe disability secondary to monocular blindness. This finding is not surprising because the nasal bones are the most frequently fractured of all bones within the facial part of the skull, which can be ascribed to their anterior, most protruding location relative to other craniofacial structures [18, 19].

- wyłącznie doznane obrażenia (a nie ich powikłania związane z krwawieniem) – np. zmiana stosunków anatomicznych w przebiegu złamań kości części twarzowej czaszki i związana z nimi całkowita obturacja dróg oddechowych przez przemieszczone odłamy kostne, do której dochodzi przy niekorzystnym złamaniu żuchwy, kiedy to mięśnie nadgnykowe pociągają odłamek ku tyłowi, a wtedy jednocześnie dochodzi do przemieszczenia się kości gnykowej ku dołowi i tyłowi oraz upośledzenia drożności górnych dróg oddechowych, ponadto możliwe jest wystąpienie krwiaka w dnie jamy ustnej, obrzęku języka oraz tkanek miękkich tej okolicy ciała, co dodatkowo znacznie pogarsza już i tak niekorzystne warunki do oddychania [16, 17],
- wykrwawienie – np. z ran albo naczyń krwionośnych przeciętych przez odłamy kostne.

W analizowanym materiale nie było też przypadków, w których ciężki uszczerbek na zdrowiu miał postać trwałego, istotnego zeszpecenia lub zniekształcenia ciała w następstwie:

- licznych i rozległych ran oraz stanowiących ich pozostałość blizn,
- deformacji części twarzowej czaszki w przebiegu złamań.

Mogło to wynikać z odrzucenia zdarzeń, w których uderzenia w część twarzową czaszki były zadawane różnymi trzymanymi w rękach narzędziami, takimi jak siekiera czy potłuczona butelka, stwarzającymi duże prawdopodobieństwo spowodowania licznych ran.

Nie stwierdzono obrażeń, które występowały w obydwu grupach i jednocześnie były odpowiedzialne za spowodowanie najpoważniejszych skutków tożsamy dla grupy. Charakter obrażeń i ich następstwa w obu grupach były wyraźnie odmienne, pomimo zbliżonych okoliczności doznanych urazów.

Złamanie kości nosa stwierdzono w większości sytuacji zakończonych śmiercią i jednym przypadku spowodowania innego ciężkiego kalectwa w przebiegu ślepoty jednoocznej. Nie jest to zaskakujące, ponieważ w obrębie części twarzowej czaszki to właśnie kości nosa najczęściej ulegają złamaniu, co wynika z ich doprzedniej, najbardziej wysuniętej pozycji w stosunku do pozostałych struktur części twarzowej czaszki [18, 19]. Aby doszło do złamania kości nosa, potrzebna jest znacznie mniejsza siła niż

In fact, far less force is required to fracture the nasal bones than any other structures within the skull. Consequently, nasal fractures are often diagnosed in complex injuries to the facial part of the skull [20, 21].

The presence of soft tissue injuries and fractures of bony structures in both groups where the primary trauma was punching to the facial part of the skull is not surprising, either. However, attention should be paid to the significant effects of the potential consequences of the fractures themselves. This is because the material under study shows that fractures alone may lead to a person's death and to grievous bodily harm without a fatal outcome. In the first group, in four cases, the bone fractures in the facial part of the skull were associated with wounds, and in one case, the description of the victim's injuries indicated that the only sources of haemorrhage leading to blood aspiration into the respiratory tract and ultimately causing the victim's death – were fractures of the nasal bones and nasal septum, and zygomatic-maxillary-orbital fracture on the left (though the latter may not have contributed to the fatal outcome). This fact provides evidence for the claim that fractures alone, as a source of haemorrhage, are sufficient to cause death in the mechanism of blood aspiration into the airways. However, in one case in the second group the loss of vision in the eye was due to the consequences of the orbital floor fracture sustained by the victim rather than a rupture of the eyeball as in the remaining six cases. Bearing in mind that the study included only isolated cases, in small groups, it is obviously not possible to draw general conclusions as to, for example, the frequency of such situations, but their occurrence alone is sufficient to prove that one might die and suffer the loss of vision solely as a result of fractures of the facial structures of the skull or their consequences.

The diversity of criminal-legal classifications of the acts in the group of fatal cases shows the complex nature of issues related to the final assessment of the actions committed by perpetrators in such situations. The second group was fairly consistent in this respect, and would have been even more homogeneous if unilateral blindness had not been present in a victim in one situation prior to the incident concerned.

The only fatal case in which death was a result of a punch to the facial part of the skull, but was not associated with injuries in this area of the head,

która powoduje złamania innych struktur czaszki. Z tego względu złamanie kości nosa jest często rozpoznawane przy skomplikowanych obrażeniach części twarzowej czaszki [20, 21].

Obrażenia tkanek miękkich i złamania struktur kostnych w obu grupach, w których zasadniczym urazem było uderzanie pięścią w część twarzową czaszki, również nie stanowią zaskoczenia. Należy jednak zwrócić uwagę na znamienne skutki możliwych następstw samych złamań. Z analizowanego materiału wynika bowiem, że złamania są przyczyną zgonu oraz ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, którego następstwem nie jest śmierć człowieka. W pierwszej grupie w 4 przypadkach rany towarzyszyły złamaniom kości części twarzowej czaszki, zaś w jednym opisie obrażeń informował o tym, że jedynym źródłem krwawienia – odpowiedzialnego za aspirację krwi do dróg oddechowych i zgon pokrzywdzonego – były złamania: kości nosa, przegrody nosowej i jarzmowo-szczękowo-oczodołowe po stronie lewej (choć ostatecznie z wymienionych mogło nie przyczynić się do śmierci). To potwierdza, że do spowodowania śmierci w mechanizmie aspiracji krwi do dróg oddechowych wystarczająca jest obecność złamań jako źródła krwawienia. Z kolei w drugiej grupie u jednego pokrzywdzonego utrata widzenia w oku była spowodowana następstwami złamania dna oczodołu, a nie pęknięciem gałki ocznej, tak jak u pozostałych sześciu. Na podstawie jednostkowych przypadków w niewielkich grupach nie można oczywiście formułować wniosków odnośnie do częstości występowania takich sytuacji, jednak zaistnienie ich dowodzi możliwości spowodowania zgonu oraz utraty widzenia w oku wyłącznie na skutek doznanych złamań struktur części twarzowej czaszki lub ich następstw.

Różnorodność kwalifikacji prawno-karnej czynów w grupie przypadków śmiertelnych pokazuje złożony charakter zagadnień związanych z ostateczną oceną działania sprawców w takich sytuacjach. Druga grupa była w dużym stopniu spójna w tym zakresie, a byłaby jeszcze bardziej, gdyby w jednym przypadku przed zdarzeniem u pokrzywdzonego nie była obecna ślepotą jednostronna.

Jedyny przypadek zgonu, który był wynikiem uderzenia pięścią w część twarzową czaszki, ale nastąpił nie w przebiegu obrażeń tej okolicy głowy, spowodowany był krwiakiem podpajęczynówkowym z przebiciem krwi do układu komorowego

was caused by subarachnoid haematoma with blood penetration into the ventricular system of the brain. However, it was a highly unusual situation and an exceptional coincidence, as it is extremely rare for such injuries to arise from this type of trauma. This issue was brought into focus by the court of second instance which reversed the judgement appealed against and convicted the accused of attempting to cause bodily injuries leading to moderate impairment to health within the meaning of the PPC (these *potential* injuries were recognised to be bone fractures in the facial part of the skull) and causing bodily injuries leading to mild impairment to health. In the reasons for judgement, the court noted, among others, that: *Based on the knowledge and life experience, reinforced by many years of judicial expertise of the members of the adjudicating panel, it is to be concluded that the mechanism of death in which – as a result of a punch delivered by the accused to the victim's face (in the lip region) with average force, and hence not very strong – the victim (...) suffered a fracture of the right transverse process of the atlas (first cervical vertebra), with damage to the vertebral artery running there, followed by subarachnoid haemorrhage and sudden death, was unprecedented and highly unusual. This outcome arose from the combination of blows delivered by the perpetrator and the victim's unnatural head tilt (...) backwards and to the left, which was accompanied by reduced tension in the neck muscles. Such a mechanism of death, both in subjective and objective terms, was indeed unforeseeable to the accused (...). It is conceivable that even during a boxing fight, with strong blows accompanied by ducking and head tilts, similar consequences never arise, and they are unforeseeable to an adult person with the level of development and life experience matching those present in the accused (...). This ruled out the possibility of imputing the accused (...) with causing the death of the victim (...) within the meaning of Art. 155 of the PPC or Art. 156 § 3 of the PPC, despite the undeniable causal link between the second blow to the face which, combined with the victim's head tilt, led to the fatal outcome.*

Some of the judgements presented above create room for discussion and imply specific issues that may be encountered by forensic experts in their practice of formulating forensic opinions. They concern incidents in which the victims, who were punched to the facial part of the skull, sustained no

mózgu. Jest to jednak sytuacja niecodzienna i stanowi przykład wyjątkowego zbiegu okoliczności, gdyż powstanie tego typu obrażeń w wyniku takiego urazu jest bardzo rzadko spotykane. Dostrzegł to Sąd II instancji i zmienił zaskarżony wyrok, skazując oskarżonego za usiłowanie spowodowania obrażeń ciała powodujących średni uszczerbek na zdrowiu w rozumieniu k.k. (za potencjalne obrażenia uznane zostały złamania kości części twarzowej czaszki) i za spowodowanie u pokrzywdzonego obrażeń ciała powodujących lekki uszczerbek na zdrowiu. W uzasadnieniu wyroku Sąd stwierdził m. in.: *Na tle zasad wiedzy i doświadczenia życiowego, pogłębionych wieloletnimi doświadczeniami orzecznictwami członków składu orzekającego, taki mechanizm śmierci, że w wyniku zadanego ze średnią siłą, a zatem nie znacząco silnego uderzenia pięścią w twarz (w okolice warg) przez oskarżonego (...) miało dojść do złamania prawego wyrostka poprzecznego kręgu szczytowego I kręgu szyjnego z uszkodzeniem przebiegającej w tym miejscu tętnicy kręgowej, a w następstwie tego do krwawienia podpajęczynówkowego i nagłego zgonu, był niespotykany i wyjątkowy. Wynikał z nałożenia się na uderzenia ze strony sprawcy, także nienaturalnego odchylenia głowy przez pokrzywdzonego (...) do tyłu i w lewo, czemu towarzyszyło obniżenie napięcia mięśni szyi. Taki mechanizm śmierci zarówno subiektywnie, jak i obiektywnie był rzeczywiście nieprzewidywalny dla oskarżonego (...). Można sobie wyobrazić nawet w warunkach walk bokserskich, przy silnych ciosach, którym towarzyszą uniki i odchylenie głowy, nie dochodzi do podobnych skutków i są one nie do przewidzenia dla dorosłego człowieka o stopniu rozwoju i doświadczeniu życiowym właściwym dla oskarżonego (...). Wykluczało to możliwość przypisania oskarżonemu (...) doprowadzenia do śmierci pokrzywdzonego (...) w rozumieniu art. 155 k.k. lub art. 156 § 3 k.k. mimo niewątpliwego związku przyczynowego między drugim ciosem w twarz, na który się nałożyło odchylenie głowy przez pokrzywdzonego i skutkiem śmiertelnym.*

Niektóre z przedstawionych orzeczeń stwarzają pole do dyskusji i implikują określone zagadnienia, z którymi w praktyce opiniodawczej mogą zetknąć się medycy sądowi. Dotyczą one zdarzeń, w których pokrzywdzeni uderzani pięścią w część twarzową czaszki nie doznali obrażeń albo powstałe obrażenia skutkowały co najwyżej lekkim uszczerbkiem na zdrowiu, zaś Prokuratura nie objęła czynu sprawcy

injuries, or the injuries they suffered resulted at most in mild impairment to health, and the Public Prosecutor's Office decided not to prosecute the perpetrator's act *ex officio* or by public prosecution. In such cases, the victim may seek the institution of criminal proceedings by attempting to demonstrate that the action committed by the perpetrator(s) also fulfilled the attributes of an attempt to cause at least moderate impairment to health, or that it exposed the victim to an immediate danger of the loss of life or grievous bodily harm or the occurrence of moderate impairment to health. Arguments which might be evoked by victims in such situations can be found in the judgement in which the adjudicating panel noted, *inter alia*, that the accused, by punching another person twice to the face, attempted to cause a bodily injury resulting in a disturbance in the functioning of a bodily organ other than the one referred to in Art. 156 of the PPC, lasting longer than 7 days [5]. Such a position, seen in the context of imputing to the accused the intent to cause moderate impairment to health, may be surprising when viewed against the background of other commonly encountered situations in which the victim is punched in the face two or more times with *average* force (irrespective of what force is to be regarded as *average*), but there are no injuries equivalent in their effects with at least moderate impairment to health within the meaning of the PPC. However, from the point of view of forensic traumatology, the court's assessment of the perpetrator's actions may not be considered as erroneous. The fact that even a single blow to the facial part of the skull can cause a bone fracture in this body region is obvious and needs no further elaboration. The validity of the position taken by the Court of Appeal in Wrocław was confirmed by the Supreme Court (SC) which dismissed the cassation appeal filed by the convicted person's defence counsel [22]. Other information partially consistent with this position can be found in one of the judgements passed by the Court of Appeal in Szczecin. A relevant passage is worded as follows: *It is also plain to see that the accused is not a person possessing above-average physical strength; he does not practise martial arts (e.g. boxing) or strength sports (e.g. weightlifting), and does not engage in manual labour in a way that would make him more physically robust than ordinary people. Such a person, when delivering a single punch to the face using unremarkable force,*

*ściganie z urzędu albo z oskarżenia publicznego. W takich przypadkach pokrzywdzeni mogą starać się uzyskać wszczęcie postępowania karnego, próbując wykazać, że działanie sprawcy bądź sprawców wyczerpywało także znamiona usiłowania spowodowania przynajmniej średniego uszczerbku na zdrowiu, ewentualnie narażało pokrzywdzonego na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, bądź nastąpienia średniego uszczerbku na zdrowiu. Argumentów przydatnych pokrzywdzonym w takich sytuacjach dostarcza wyrok, w którym skład orzekający wskazał m.in., że oskarżony uderzając inną osobę dwa razy pięścią w twarz, usiłował spowodować obrażenia ciała powodujące naruszenie czynności narządu ciała inne niż określone w art. 156 k.k., trwające dłużej niż 7 dni [5]. Takie stanowisko w kontekście przypisania oskarżonemu zamiaru spowodowania średniego uszczerbku na zdrowiu może dziwić i stanowić zaskoczenie na tle innych, powszechnie spotykanych sytuacji, gdy pokrzywdzony zostaje dwa albo więcej razy uderzony pięścią w twarz ze *średnią* siłą (abstrahując od tego, jaka to siła jest *średnią*), ale nie dochodzi po powstania obrażeń tożsamyh w skutkach co najmniej ze *średnim* uszczerbkiem na zdrowiu w rozumieniu k.k. Z punktu widzenia traumatologii sądowo-lekarskiej ocena działania sprawcy przyjęta przez Sąd nie może być jednak uznana za błędną. To, że choćby jedno uderzenie w część twarzową czaszki może spowodować złamanie kości tej okolicy ciała, jest bowiem oczywiste i nie wymaga komentarza. Potwierdzeniem słuszności stanowiska wyrażonego przez Sąd Apelacyjny we Wrocławiu jest odrzucenie przez Sąd Najwyższy skargi kasacyjnej, jaką złożył obrońca skazanego [22]. Informacji częściowo zbieżnych z takim stanowiskiem dostarcza jeden z wyroków Sądu Apelacyjnego w Szczecinie: *Oczywiste jest także, że oskarżony nie jest osobą posiadającą ponadprzeciętną siłę, nie uprawia sportów walki (np. boks), siłowych (np. podnoszenia ciężarów), nie pracuje też fizycznie w sposób pozwalający na nabycie nadprzeciętnej tzw. tężyzny fizycznej. Tego rodzaju osoba zadając jedno uderzenie pięścią w twarz, o niczym nie wyróżniającej się sile, może przewidywać spowodowanie u poszkodowanego zasinienia, rozcięcia wargi, wybitcia zęba czy też złamania przegrody nosa. Takie obrażenia są tzw. lekkimi albo średnimi uszkodzeniami ciała. Natomiast nie są zwykłymi, przewidywalnymi przez sprawcę, następ-**

may anticipate that the victim will sustain a bruise or cut lip, have a tooth knocked out or the nasal septum broken. Such injuries constitute the so-called mild or moderate bodily injuries. In contrast, the consequences of a single punch consisting in fracturing the skull bones or the orbital bones, or causing cerebral haematomas, are not normal consequences foreseeable to the perpetrator [23]. However, a certain inconsistency is discernible in this court judgement. Admittedly, the adjudicating panel correctly pointed out that a single punch to the face might be expected to knock out a tooth or fracture the nasal septum, among other consequences. However, the court also stated that the usual and predictable consequence of such an injury is not, for example, an orbital fracture, which may happen as a result of a single blow not necessarily dealt with great force [2].

Other fragments of reasons for judgements which are relevant from the point of view of injured persons who were punched to the face (even once), suffering at most a mild impairment to health within the meaning of the PPC, and seek to have the criminal-legal classification of the act revised, can be found in the judgements passed in cases where the victim lost vision as a result of being punched to the eyeball region. For example, according to the District Court in Lublin, *delivering a strong punch to a person's eye, an exceptionally delicate and sensitive organ, always poses a real danger of causing disability* [12]. Also, the Court of Appeal in Katowice stated the following: *Eyes are delicate organs, and delivering strong blows to the ocular area always involves the risk of permanent eye injury, which is a fact known to every adult person* [14]. The quoted statements derived from final court judgements contain the adverb *always*, which means that they imply at least a possibility of loss of vision in the eye occurring in any case where a strong blow is directed to the ocular area. At the same time, though, by indicating that such a blow must be *strong* (a quality that is often difficult to objectify in practice) they allow a free and subjective assessment of each such situation, which is incidentally in line with the principle set out in Art. 7 of the Polish Act on the Code of Penal Procedure [24]. In this context, it is worth referring to two judgements passed by the Supreme Court already many years ago, in which the danger associated with mechanical trauma to the ocular area was indicated in the reasons for judgement.

stwa pojedynczego ciosu polegające na złamaniu kości czaszki, kości oczodołu czy wywołanie krwiaków mózgowych [23]. W orzeczeniu tym zwraca jednak uwagę pewna niekonsekwencja. Skład orzekający trafnie wskazał, że przy jednym uderzeniu pięścią w twarz można przewidywać m.in. wybite zęba albo złamanie przegrody nosa. Stwierdził jednak również, że zwykłym i przewidywalnym następstwem takiego urazu nie jest np. złamanie kości oczodołu, które akurat może powstać w wyniku jednego uderzenia i to zadanego niekoniecznie z dużą siłą [2]. Inne fragmenty uzasadnień wyroków, istotne z punktu widzenia pokrzywdzonych uderzonych choćby tylko raz pięścią w twarz, którzy doznali co najwyżej lekkiego uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu k.k. i dążą do zmiany kwalifikacji prawno-karnej czynu, można odnaleźć w orzeczeniach dotyczących przypadków utraty widzenia w oku w wyniku uderzenia pięścią w okolicę gałki ocznej. Przykładowo, zdaniem Sądu Okręgowego w Lublinie *silne uderzenie człowieka pięścią w oko, narząd wyjątkowo delikatny i wrażliwy, zawsze stwarza realne niebezpieczeństwo spowodowania kalectwa* [12]. Z kolei Sąd Apelacyjny w Katowicach stwierdził: *Oczy są organami delikatnymi i zadawanie silnych ciosów w ich okolice wiąże się zawsze z ryzykiem trwałego ich uszkodzenia, o czym wie każdy dorosły człowiek* [14]. Przytoczone stwierdzenia zawarte w prawomocnych wyrokach sądowych wobec użycia przysłowka *zawsze* przypisują co najmniej możliwość spowodowania utraty widzenia w oku w każdym przypadku silnego uderzenia. Jednocześnie, ze względu na wskazanie wymogu *silnego* uderzenia – często trudnego do zobjektywizowania w praktyce, dopuszczają swobodną i subiektywną ocenę każdej takiej sytuacji, zgodną z zasadą określoną w art. 7 Kodeksu postępowania karnego (k.p.k.) [24]. W tym miejscu warto przytoczyć dwa wyroki, w uzasadnieniach których Sąd Najwyższy już wiele lat temu wskazał niebezpieczeństwo, jakie niosą urazy mechaniczne okolicy oka. W pierwszym z nich stwierdzono, iż (...) *powstały w wyniku pobicia skutek w postaci zasinienia powiek oka oraz wylewu krwawego pod spojówką oka, będącego narządem wyjątkowo wrażliwym na wszelkie urazy mechaniczne i w związku z tym wysoce podatnym na poważne uszkodzenia, pozwala przyjąć, iż istniało bezpośrednie niebezpieczeństwo chociażby tylko częściowego pozbawienia pokrzywdzonego wzroku, a więc że sprawcy pobicia narazili go na bezpośred-*

One of them states that: (...) *a result of the victim's beating, manifested as bruising of the eyelids and subconjunctival haemorrhage, in light of the fact that the eye is an organ characterised by extreme sensitivity to any mechanical trauma and, therefore, highly susceptible to severe injuries, gives grounds to assume that the victim was under an immediate danger of at least partial deprivation of sight, hence the perpetrators of the beating exposed the victim to an immediate danger of a severe bodily injury or severe health disorder within the meaning of Art. 158 § 1 of the Penal Code of 1969 [25]. In the other judgement, it is stipulated that: Ocular oedema identified in the victim as a result of being beaten in light of the fact that the eye is a body organ characterised by extreme sensitivity to any trauma and, therefore, highly susceptible to a severe injury, in principle provides sufficient grounds to establish a real high probability of causing damage to the organ of sight, which consequently means that the victim was – in line with Art. 158 § 1 of the Penal Code of 1969 – exposed via beating to an immediate danger of sustaining a severe bodily injury or severe health disorder. The fact that the victim of the beating has, in fact, suffered only a bodily injury within the meaning of Art. 156 § 2 of the Penal Code of 1969 does not exclude the possibility of establishing that the victim, through being beaten, was exposed to a severe bodily injury or severe health disorder [26].*

Incidents in which the victim is punched to the face at least once, and suffers no injuries – or experiences merely mild impairment to health in association with such a trauma – are very common. In the vast majority of such cases, law enforcement authorities refrain from considering the perpetrator's action in terms of intent and potential effects, and decide not to institute a public prosecution. In this context, it seems relevant to quote the provision included in Art. 31(1) of the Constitution of the Republic of Poland [27], which is worded as follows: *All persons shall be equal before the law. All persons shall have the right to equal treatment by public authorities.* However, Poland does not have a case-law system. This is highlighted, for example, in Art. 8(1) of the Code of Penal Procedure, which states that: *The criminal court decides independently the factual and legal issues and is not related to settlement of another court or authority [24].* Nevertheless, in the hierarchy of legal acts, the Polish Constitution is superior to all other laws. Art. 8(1) provides that *the Constitution*

nie niebezpieczeństwo ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia w ujęciu art. 158 § 1 Kodeksu karnego z 1969 r. [25]. W drugim orzeczeniu wskazano, że: Stwierdzony w wyniku pobicia u pokrzywdzonego obrzęk oka, które jest narządem niezwykle wrażliwym na wszelkie urazy i w związku z tym wysoce podatnym na poważne uszkodzenie, stanowi z reguły wystarczającą podstawę ustalenia, że istniało realne poważne prawdopodobieństwo spowodowania uszkodzenia narządów wzroku, co w konsekwencji oznacza, że pokrzywdzony był – w ujęciu art. 158 § 1 KK69 – narażony w pobiciu na bezpośrednie niebezpieczeństwo doznania ciężkiego uszkodzenia ciała lub ciężkiego rozstroju zdrowia. Okoliczność, że pokrzywdzony w wyniku pobicia doznał w rzeczywistości jedynie uszkodzenia ciała w rozumieniu art. 156 § 2 KK69, nie wyłącza możliwości ustalenia, że pokrzywdzony został narażony w pobiciu na ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia [26].

Zdarzenie, w którym pokrzywdzony zostaje choćby raz uderzony pięścią w twarz i nie doznaje w następstwie takiego urazu obrażeń albo ich skutkiem jest jedynie lekki uszczerbek na zdrowiu ma miejsce bardzo często. W zdecydowanej większości takich przypadków organy ścigania nie analizują działania sprawcy pod kątem zamiaru oraz potencjalnych skutków i nie obejmą czynu sprawcy ściganiem z oskarżenia publicznego. W tym miejscu warto jednak przytoczyć treść art. 31. ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej [27]. Brzmi on następująco: *Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.* W Polsce nie obowiązuje jednak system prawa precedensowego. Wynika to chociażby z treści art. 8 ust. 1 k.p.k., który brzmi następująco: *Sąd karny rozstrzyga samodzielnie zagadnienia faktyczne i prawne oraz nie jest związany rozstrzygnięciem innego sądu lub organu [24].* Niemniej jednak w hierarchii aktów prawnych Konstytucja RP znajduje się ponad wszystkimi innymi. Zgodnie z treścią art. 8 ust. 1 *Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej.* Wobec powyższego, w świetle zacytowanych fragmentów prawomocnych orzeczeń sądowych, każdy pokrzywdzony *silnie* uderzony choćby raz pięścią w okolice oka, może podnosić, że doznany uraz narażał go na bezpośrednie niebezpieczeństwo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu w postaci innego ciężkiego kalectwa jako następstwa potencjalnego pęknięcia gałki ocznej. Z kolei każda osoba

shall be the supreme law of the Republic of Poland. In view of the above, and in light of the quoted fragments of final court judgements, any victim who is punched strongly, even once, to the ocular area may claim, for example, that the injury exposed them to an immediate danger of grievous bodily harm in the form of another severe disability as a consequence of potential eyeball rupture. Furthermore, any person punched two or more times to the face with at least average force would be justified to expect the conclusion that the assailant, by delivering punches to the face, attempted to cause fractures of the bones in the facial part of the skull and hence moderate impairment to health within the meaning of the PPC. If the number of blows had been higher, the victim might additionally invoke the arguments quoted by the Court of Appeal in Szczecin in the reasons for one of the judgements under review here. In one of them, the court's assessment was as follows: The factual findings made by the court of first instance, especially with regard to the manner in which the accused acted and the consequences of these actions, fully justify the presumption that the accused – by repeatedly hitting his brother on the head and face with moderate and high force, when the victim was lying on his back and intoxicated with alcohol – envisaged that he would cause moderate impairment to health including, in particular, a mandibular fracture and profuse haemorrhage, because such consequences of injuries inflicted in the manner adopted by the accused, are definitely typical. The fact that multiple injuries were inflicted, as well as the perpetrator's determination in dealing blows with a considerable force, are other clear indications that the accused accepted that a moderate impairment to health would be caused [3]. In the reasons for the other judgement, the argumentation went even further in terms of the criminal-legal classification of the act: In practice, situations where punching leads to the victim's death are rare, however, the behaviour of the accused, consisting in repeated punches directed at the victim's face, provided grounds to assume that the accused acted intentionally, but with a conceivable intent of depriving the victim of life (...) [4]. In the quoted fragments of the reasons for court judgements, it is particularly conspicuous that the courts attribute the perpetrator's actions (consisting in punching the victim to the head, or even specifically to the facial part of the skull) with the intent to cause a specific and significant effect, namely moderate im-

uderzona dwa albo więcej razy pięścią w twarz i co najmniej ze *średnią* siłą miałyby prawo oczekiwać uznania, że atakujący ją napastnik, zadając uderzenia pięścią w twarz, usiłował spowodować złamania kości części twarzowej czaszki, a tym samym średni uszczerbek na zdrowiu w rozumieniu k.k. Gdyby uderzeń takich było więcej, to pokrzywdzony mógłby również powołać się na argumentację przytaczaną przez Sąd Apelacyjny w Szczecinie w uzasadnieniu dwóch analizowanych wyroków. W pierwszym ocena była następująca: *Dokonane przez Sąd I instancji ustalenia faktyczne, zwłaszcza w zakresie sposobu działania oskarżonego i jego następstw pozwalają w pełni na przyjęcie, iż oskarżony bijąc wielokrotnie swojego brata ze średnią i dużą siłą pięścią w głowę i twarz i do tego upojonego alkoholem leżącego na plecach pokrzywdzonego, przewidywał spowodowanie średnich obrażeń ciała, w tym w szczególności złamanie żuchwy i obfite krwawienie, gdyż takie konsekwencje urazów zadawanych w taki sposób, jak czynił to oskarżony, są przecież typowe. Wielokrotność urazów, determinacja w zadawaniu ciosów ze sporą siłą wskazują również jednoznacznie, iż oskarżony godził się też na spowodowanie średnich obrażeń ciała [3]. W uzasadnieniu kolejnego orzeczenia argumentacja szła jeszcze dalej jeśli chodzi o kwalifikację prawnokarną: W praktyce rzadko spotyka się sytuacje, że uderzenia pięścią doprowadzają do śmierci ofiary, jednakże zachowanie oskarżonego polegające na wielokrotnych uderzeniach pięścią, kierowanych na twarz pokrzywdzonego nakazywało przyjmując, że oskarżony wprawdzie działał umyślnie, ale z zamiarem ewentualnym pozbawienia życia (...) [4]. W treści przytoczonych fragmentów uzasadnień wyroków uwagę zwraca to, że Sądy przypisują działaniu polegającemu na uderzaniu pięścią w głowę, a nawet konkretnie w część twarzową czaszki, zamiar spowodowania przez sprawcę określonego i istotnego skutku – średniego uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu k.k. oraz pozbawienia życia – wtedy, gdy skutek taki faktycznie wystąpił. Dlatego też osoba pokrzywdzona, która została zaatakowana w podobny sposób, czyli była uderzana pięścią w część twarzową czaszki, ale doznała co najwyżej lekkiego uszczerbku na zdrowiu, ma prawo oczekiwać, że w jej przypadku stanowisko orzecznicze będzie stosowane konsekwentnie, a działaniu sprawcy zostanie przypisany zamiar spowodowania prawnokarnego skutku poważniejszego niż skutek faktycznie spowodowany. Z punktu widzenia*

pairment to health within the meaning of the PPC and deprivation of life, solely when such an effect actually occurred. Therefore, a victim who was attacked in a similar manner, i.e. punched to the facial part of the skull, but suffered – at most – mild impairment to health, has the right to expect that in their case the judicial decisions will be applied consistently, and hence it will be recognised that the perpetrator's action was motivated by an intent to cause a criminal-legal effect that is more severe than the effect actually caused. From the victim's point of view this is relevant in that the actual consequences of the perpetrator's conduct might not be subject to *ex officio* prosecution, whereas the potential consequences, if they are more severe and their occurrence is recognised to be in line with the perpetrator's intent, would have to be prosecuted *ex officio* [1]. Pursuant to Art. 13 § 1 of the PPC: *Whoever, with the intent of perpetrating a prohibited act, by his conduct directly pursues its commission, which however does not take place, is liable for an attempt*, while according to Art. 14 § 1 of the Code *the court imposes a penalty for an attempt within the statutory limits prescribed for a given crime*. Here, it is worthwhile to invoke the arguments presented by the Court of Appeal in Szczecin in a different case. The court stated that (...) *referring not only to the life experience accumulated on the basis of similar cases, but even to the experience (...) gathered in the present case (which was fairly complex and involved an affray – authors' note), it appears that even repeated punches to the face do not cause more severe injuries. Following the applicant's line of reasoning, anyone delivering a punch to the victim's face should be charged with attempted murder with conceivable intent, which leads to absurdity. The Court of Appeal fully shares the view that a normal consequence of punching a person to the face is not death or even grievous bodily harm* [28]. Whereas the claim that *even repeated punches to the face do not cause severe injuries* is debatable and contradicts not only the court judgements presented above, but also medical knowledge, the statement positing that it would be absurd to charge every person inflicting a punch to the victim's face with attempted murder with conceivable intent is reasonable. Moreover, it does not contradict the judgements discussed above, which provide grounds to classify punching a person the facial part of the skull as an attempt to cause at least moderate impairment to health within the meaning

pokrzywdzonego jest to o tyle istotne, że rzeczywiste następstwa postępowania sprawcy mogą nie podlegać ściganiu z urzędu, natomiast następstwa potencjalne, gdyby były one poważniejsze i powstanie ich zostało uznane za zamiar sprawcy – podlegałyby już takiemu trybowi ścigania [1]. Zgodnie z treścią art. 13 § 1 k.k.: *Odpowiada za usiłowanie, kto w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, które jednak nie następuje*, natomiast stosownie do brzmienia art. 14 § 1 tej Ustawy *Sąd wymierza karę za usiłowanie w granicach zagrożenia przewidzianego dla danego przestępstwa*. W tym miejscu należy przytoczyć argumentację Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z kolejnej sprawy. Sąd stwierdził, że (...) *odwołując się nie tylko do doświadczenia życiowego wynikającego z podobnych spraw, ale nawet do doświadczenia (...) z niniejszej sprawy (miała ona złożony przebieg i dotyczyła bójki – przyp. aut.) wynika, że nawet wielokrotne zadawanie ciosów pięścią w twarz nie wywołuje poważniejszych obrażeń. Idąc tokiem rozumowania skarżącego, każdemu zadającemu uderzenie pięścią w twarz należałoby stawiać zarzut usiłowania zabójstwa w zamiarze ewentualnym, co prowadzi do absurdu. Sąd Apelacyjny w pełni podziela pogląd, że normalnym następstwem uderzenia człowieka pięścią w twarz nie jest jego śmierć ani nawet ciężkie uszkodzenie ciała* [28]. O ile stanowisko dotyczące tego, iż *nawet wielokrotne zadawanie ciosów pięścią w twarz nie wywołuje poważniejszych obrażeń* jest dyskusyjne i sprzeczne z przedstawionymi wcześniej wyrokami oraz wiedzą medyczną, o tyle trafne jest stwierdzenie mówiące o tym, że absurdem byłoby stawianie zarzutu usiłowania zabójstwa w zamiarze ewentualnym każdej osobie zadającej uderzenie pięścią w twarz. Nie stoi ono zresztą w sprzeczności z omówionymi już orzeczeniami, które dają podstawy do tego, by uderzenie człowieka pięścią w część twarzową czaszki kwalifikować jako usiłowanie spowodowania co najmniej średniego uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu k.k., dlatego warto zacytować fragmenty dwóch wyroków Sądu Najwyższego dotyczące usiłowania. W pierwszym stwierdzono, iż (...) *w wypadku przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, jako przestępstw znamiennych skutkiem, o kwalifikacji prawnej czynu decyduje przede wszystkim powstały skutek; usiłowanie do surowiej zagrożonego przestępstwa można przyjąć tylko wtedy, gdy skutek zamierzony był dalej idący niż osiągnięty* [29]. W drugim

of the PPC, which is why it is relevant to quote excerpts from two judgements of the Supreme Court regarding attempt. In one of them, the court found that (...) *in cases involving crimes against life and health with a distinct effect, the legal qualification of an act is determined primarily by the resultant effect; an attempt to commit a crime carrying a more severe penalty should be accepted only when it can be established that the effect intended by the perpetrator went beyond that which was actually achieved* [29]. In the other court judgement, it was pointed out that (...) *an intentional crime against life and health with a distinct effect is classified based on the effect it has caused, whereas an attempted crime punishable by a more severe penalty may be attributed to the perpetrator solely if the intent to commit such crime was aimed directly towards its perpetration, but the perpetrator failed to achieve the intended purpose for reasons beyond their control* [30]. Both passages quoted highlight the necessity to prove that the perpetrator intended a more severe consequence than that which actually occurred. Consequently, one may imagine a situation where a person was initially punched to the facial parts of the skull located at a certain distance from the eye, with the trauma leading to injuries causing, for example, mild or moderate impairment to health. After that, however, the perpetrator began to deliver repeated punches to the eye socket area, causing at most the same degree of health impairment as previously. If the above situation occurred, the injured party might claim that the perpetrator acted with the intent to cause even more harm than that inflicted with the initial punches, which is evidenced by the perpetrator's change in the mode of action and the shift in focus towards delivering further blows to the region of the eye which is known to be a sensitive and delicate organ, susceptible to injury as a result of physical force.

It should also be emphasised that – as recognised by the Supreme Court – *it is not up to the expert witness to decide on the classification of the effect arising from the action of the accused under a specific legal provision. Instead, based on the type of injuries and body organ dysfunction caused by them, including grievous bodily harm, as determined by the expert witness, the court is meant to classify the perpetrator's conduct appropriately* [31]. From the above, it can be concluded that it is likewise not the role of the expert witness to determine the perpetrator's intent.

wskazano, że (...) *umyślne przestępstwo przeciwko życiu i zdrowiu znamienne skutkiem kwalifikuje się według spowodowanego skutku, natomiast usiłowanie przestępstwa zagrożonego karą surowszą można przypisać sprawcy tylko wtedy, gdy w zamiarze popełnienia takiego przestępstwa zmierzał bezpośrednio ku jego dokonaniu, lecz zamierzonego celu nie osiągnął z przyczyn od niego niezależnych* [30]. W obu zacytowanych fragmentach podkreślona została konieczność wykazania, że sprawca zmierzał do skutku poważniejszego niż ten, który faktycznie zaistniał. W związku z tym można wyobrazić sobie, że w sytuacji gdy osoba najpierw była uderzana pięścią w okolice części twarzowej czaszki oddalone od oka i doznała w wyniku tych urazów obrażeń skutkujących np. lekkim albo średnim uszczerbkiem na zdrowiu, a potem napastnik zaczął kierować powtarzalne uderzenia w okolicę oczodołu i spowodował co najwyżej taki sam stopień uszczerbku, pokrzywdzony mógłby jednak podnosić, że sprawca działał z zamiarem wyrządzenia jeszcze większej krzywdy niż spowodowana pierwszymi uderzeniami, o czym świadczyć ma zmiana sposobu działania i skupienie się na wymierzaniu kolejnych ciosów w pobliże oka, które jest narządem newralgicznym, delikatnym i podatnym na uszkodzenia przy uderzeniu.

Należy również podkreślić, że – jak uznał Sąd Najwyższy – *to nie biegły decyduje o zakwalifikowaniu wywołanego przez działanie oskarżonego skutku z określonego przepisu prawa, a jedynie podany przez niego rodzaj obrażeń i naruszenia przez nie czynności narządów ciała, w tym wywołanie ciężkiego uszczerbku, ma pozwolić sądowi na prawidłowe zakwalifikowanie zachowania sprawcy* [31]. Wobec powyższego można stwierdzić, że rolę biegłego nie jest określanie zamiaru sprawcy. Powinien on liczyć się jednak z koniecznością przedstawienia realnych skutków działania napastnika w konkretnej sytuacji. W kontekście niniejszego artykułu byłoby to wskazanie możliwych następstw powtarzanych uderzeń pięścią w część twarzową czaszki. Wyrażona w tej kwestii opinia może pomóc Prokuraturze lub Sądowi w określeniu zamiaru sprawcy.

Podsumowanie

W analizowanych grupach, pomimo zbliżonych okoliczności urazu (uderzenie pięścią w część twarzową czaszki jako jedyny czynnik sprawczy), inny

However, expert witnesses should be aware that they might be requested to present the actual effects of the perpetrator's action in a given situation. In the context of this article, this would involve the specification of possible consequences of repeated punches targeted at the victim's facial part of the skull. However, a forensic opinion on this matter may assist the prosecutor or court to ascertain the offender's intent.

Conclusions

In the groups studied, even though the circumstances of trauma were similar (a punch to the facial part of the skull as the only causative factor), a different mechanism was responsible for causing the victim's death (rapid suffocation following the aspiration of blood into the respiratory tract predominated), and a different one resulted in grievous bodily harm without a fatal outcome (loss of vision in the eye caused not only by mechanical damage to the eyeball).

In the study material, certain types of injuries were found to be present in both groups, but the most severe medical and criminal-legal effects (death in one group, grievous bodily harm in the other) were not attributable to the same injury in any case.

The initial hypothesis that a single punch to the facial part of the skull is capable of causing injuries constituting grievous bodily harm and leading to immediate death was corroborated.

In light of the reviewed court judgements, the perpetrator's action consisting in punching the victim to the facial part of the skull, irrespective of the type of bodily injury caused to the victim, may be recognised as an attempt to cause at least moderate impairment to health within the meaning of the PPC, as well as an action committed with the intent to deprive the victim of life.

The authors declare no conflict of interest.

Piśmiennictwo

References

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2020 r. poz. 1444).
2. Wanyura H. Własne propozycje leczenia złamań oczodołu. Rozprawa habilitacyjna, Akademia Medyczna w Warszawie, Warszawa 1990.
3. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 23.01.2013 r., sygn. akt II Aka 237/12.
4. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 01.12.2014 r., sygn. akt II AKa 233/14.

mechanizm odpowiadał za doprowadzenie do zgonu (dominowało uduszenie gwałtowne spowodowane aspiracją krwi do dróg oddechowych), inny zaś za spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, którego następstwem nie jest śmierć człowieka (utrata widzenia w oku, spowodowana nie tylko mechanicznym uszkodzeniem gałki ocznej).

W materiale badawczym stwierdzono obrażenia powtarzające się w obu grupach, jednak za spowodowanie najpoważniejszych medycznych i prawno-karnych skutków (śmierć w pierwszej grupie, ciężki uszczerbek na zdrowiu w drugiej) w ani jednym przypadku nie odpowiadało takie samo obrażenie.

Potwierdzono postawioną na wstępie hipotezę, że jedno uderzenie pięścią w część twarzową czaszki jest w stanie spowodować obrażenia stanowiące ciężki uszczerbek na zdrowiu, a także prowadzić do natychmiastowego zgonu.

W świetle analizowanych wyroków działanie sprawcy polegające na uderzaniu pięścią w część twarzową czaszki, abstrahując od rodzaju spowodowanych obrażeń ciała, może zostać uznane za usiłowanie spowodowania przynajmniej średniego uszczerbku na zdrowiu w rozumieniu k.k., jak również za działanie z zamiarem pozbawienia życia.

Autorzy deklarują brak konfliktu interesów.

5. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 06.11.2014 r., sygn. akt II AKA 231/14.
6. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 19.03.2015 r., sygn. akt II AKA 19/15.
7. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 12.11.2015 r., sygn. akt II AKA 395/15.
8. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11.02.2020 r., sygn. akt II AKA 221/19.
9. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Siedlcach z dnia 09.02.2017 r., sygn. akt II Ka 789/16.
10. Wyrok VII Wydziału Karnego Odwoławczego Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 16.01.2018 r., sygn. akt VII Ka 1274/17.
11. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 10.08.2018 r., sygn. akt II AKA 217/18.
12. Wyrok XI Wydziału Karnego Odwoławczego Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 28.03.2019 r., sygn. akt XI Ka 681/18.
13. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 13.11.2019 r., sygn. akt II AKA 160/19.
14. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 31.01.2020 r., sygn. akt II AKA 469/19.
15. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 04.06.2020 r., sygn. akt II AKA 38/20.
16. Papadiochos I, Goutzanos L, Karydi KI, Kalfarentzos E, Papadogeorgakis N. Flared sign of flail mandible on computed tomography: an unstable fracture associated with a compromised airway. *Br J Oral Maxillofac Surg* 2017; 55: 968-970. doi: 10.1016/j.bjoms.2017.08.359. Epub 2017 Sep 13.
17. Krausz AA, El-Naaj IA, Barak M. Maxillofacial trauma patient: coping with the difficult airway. *World J Emerg Surg* 2009; 4: 21. doi: 10.1186/1749-7922-4-21.
18. Sindi A, Abaalkhail Y, Malas M, Alghamdi A, Joharji M. Patients with nasal fracture. *J Craniofac Surg* 2020; 31: e275-e277. doi: 10.1097/SCS.00000000000006269.
19. Kim KS, Lee HG, Shin JH, Hwang JH, Lee SY. Trend analysis of nasal bone fracture. *Arch Craniofac Surg* 2018; 19: 270-274. doi: 10.7181/acfs.2018.02264. Epub 2018 Dec 27.
20. Hoffmann JF. An algorithm for the initial management of nasal trauma. *Facial Plast Surg* 2015; 31: 183-193. doi: 10.1055/s-0035-1555618. Epub 2015 Jun 30.
21. Andrades P, Pereira N, Borel C, Rocha L, Hernández R, Villalobos R. A new approach to nasoseptal fractures: submucosal endoscopically assisted septoplasty and closed nasal reduction. *J Craniomaxillofac Surg* 2016; 44: 1635-1640. doi: 10.1016/j.jcms.2016.07.004. Epub 2016 Jul 16.
22. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 05.10.2015 r., sygn. akt. V KK 179/15, LEX nr 1943930; Legalis nr 1381881.
23. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 25.10.2018 r., sygn. akt. II AKA 149/18, Legalis nr 2180761.
24. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30).
25. Wyrok Izby Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 1975 r., sygn. akt Rw 22/75, OSNKW 1975 nr 5, poz. 64; Legalis nr 18553.
26. Wyrok Izby Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 1976 r., sygn. akt. Rw 20/76, OSNKW 1976 nr 6, poz. 82; Legalis nr 19261.
27. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r., nr 78, poz. 483).
28. Wyrok II Wydziału Karnego Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 05.06.2014 r., sygn. akt II AKA 98/14, LEX nr 1474835; Legalis nr 1231502.
29. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19.11.1981 r., sygn. akt II KR 184/81, OSNKW 1982 nr 1-2, poz. 4; LEX nr 19752; Legalis nr 22853.
30. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23.02.1989 r., sygn. akt II KR 19/89, OSNKW 1989 nr 5-6, poz. 39; LEX nr 20364; Legalis nr 26588.
31. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13.01.2011 r., sygn. akt. II KK 188/10, OSNKW 2011 nr 2, poz. 17; Legalis nr 290170.

Adres do korespondencji

dr n. med. Piotr Arkuszewski
Zakład Chirurgii Doświadczalnej
Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
ul. Narutowicza 60
90-136 Łódź
e-mail: piotr.tomasz.arkuszewski@umed.lodz.pl

Nadesłano: 2.06.2020

Zaakceptowano: 21.01.2021

Address for correspondence

dr n. med. Piotr Arkuszewski
Department of Experimental Surgery
Medical University of Lodz
60 Narutowicza St.
90-136 Lodz
e-mail: piotr.tomasz.arkuszewski@umed.lodz.pl

Submitted: 2.06.2020

Accepted: 21.01.2021

